Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 28 (9710) | 1975 чылдың февраль 2, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

БО ЧЫЛЫН СОВЕТ УЛУС АДА-ЧУРТТУҢ УЛУГ ДАЙЫНЫНГА ТИИЛЕЛГЕНИҢ 30 ЧЫЛ ОЮН ДЕМДЕГЛЭЭР. ОЛ ТӨӨГҮЛҮГ ХҮННҮ КӨДЭЭ АЖЫЛАГЫЙ БҮДҮРҮЛГЕЗИН КӨДҮРЕРИ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛГЕ ЧАА-ЧАА ЧЕДИИЩКИННЕР-БИЛЕ ДЕМДЕГЛЭЭРИНЧЕ КӨДЭЭНИҢ БҮГҮ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИН СЭКП ТК-ЗЫ, ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ, ВЦСПС БОЛГАШ ВЛКСМ ТК-ЗЫ КЫЙГЫРЫП ТУР.

(Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаалындан).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ТУДУГЛАРЫНДА

КРАСНОЯРСК КРАЙ. Богучанск гидроэлектростанциязы болза Ангарада Иркутск, Братск, Усть-Илим ГЭС-терниң соонда дөртү ГЭС болур. «Сибирь гидроэлевилели» институттуң Богучанск экспедициязының ажылдакчылары станция тургузар черни Кодин турлагның чоогундан шилип алган. Геологтар чаа, 1975 чылдың бүдүүзүнде Ангараның дош кырынга ерүмнээр казылданың баштайгы машиназын тургузуп алган. Автомобиль оруунуң тудугжулары тайгаже үнүпкен. Ол орук Богучанск ГЭС-тиң тудуг шөлүн чурттанчы чоннуг Седаново девискээр-биле тудуштурар. Ук девискээрни кежилир Братск—Усть-Илимниң автомобиль оруу эрткен.

ЧУРУКТА: солагай таладан оң талаже—экспедицияның техник-геологу Л. В. Смирнова, чер өрүмнеп казар машинаның эзлчег мастери Г. С. Фёдоров, ооң дузалакчызы Н. И. Куликов олар станция тургустунар өөштүң девискээринде өрүмнээр казылда машиназының чанында турлар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

1975: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫ

ДАЙЫНЧЫ ПРОГРАММА

Январьның 31-де партияның Бии-Хем райкомунуң пленумунга «СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч). Пленумунуң база партия Тыва обкомунуң IV пленумунуң түңнелдериниң болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында» айтырыгны чугаалашкан. Анаа ол талазы-биле илеткел кылган СЭКП райкомунуң бирги секретары **В. М. Евтешин** районнуң ажыл-ишчилери бүгү ёвет улус-биле бир домей, СЭКП ТК-ның Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның партиягга, совет улуска Кыйгырыын болгаш партия Тыва обкомунуң IV пленумунуң шиитпирлерин улуг сорук киришкин-биле хүлээп алганын демдеглээн.

Тоску беш чылдың эрткен чылдарында Бии-Хем районнуң ажыл-ишчилери көдээ ажылагый продуктуларын күүнеге садар болгаш бүдүреринің планнарын күүседири дээш күжениишкинниг ажылдаан. 1974 чылда район 1 гектардан 11,7 центнер тараа культураларының дүжүдүн алган. Күүнеге план ёзугаар 9.400 тонна тараа дужаар хүлээлгезин 9.415 тонна кылдыр ажыр күүсеткён. Район беш чылда күүнеге тараа дужаар планын дөрт чылда 81,6 хуута боттандырган. Ниитилиг малының баш саны сөөлгү чылдарда элээн өскүлеліг болган. Ол ышкаш бүдүрүлгеге, садыг, амыдырал-хандырылга, эмнелге, харылаа черлериниң ажылында чедиишкинни пленумга демдеглээн.

Чедиишкиннер-биле чергелештир ажыл-херектерде четпестерни пленум тодаргай илередип, оон киржикчилери чедир кылдынмаан күүлдерни эдип алырының арга-курлавырларын боттарының саналдарынга чугаалааннар.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП Төп Комитединиң Чиргине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазынга айыттынган түңнелдерни болгаш чүүлдерни бүрүн долузу-биле чүүлдүргүнүң, ажыл-чорудулага хажык чокка удуртулга болдурар дугайында доктаалды пленумга хүлээп алган.

Пленумнуң ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** киржип, делгереңгей чүве чугаалаан.

Пленум доступ турда, чер ажылының продукциязын бүдүрерин болгаш ону сайгарарының талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун бии-хемчилерге Г. Ч. Ширшин байырлалыг байдалга тывыскан.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин шилчиир Кызыл тукту бии-хемчилерге тыпсын тур.

Авторнуң фотозу.

Часкы ажылдарга шалыпчы белеткенир

ТЕМПИНИ ДҮРГЕДЕДИР

Часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деннелге кыска хуусаада чорудары—тракторларны, автомашиналарны болгаш көдээ ажылагый машиналарын шынарлыг септеп, белеткеп алырынан улуу-биле хамааржыр.

Техника септелгези Каа-Хем районнуң колхоз, совхозтарында багай эвес темп-биле чоруп турар. Эрткен чылдың дөртү болгаш бо чылдың бирги кварталында 195 трактор септээр планныг тургаш, 119 тракторну септээн. Февраль, март айларда 76 тракторну, 6 автомашинаны, 10 андазынны болгаш 78 сеялканы септеп, белеткеп алыры корлунген.

«Коммунизмче орук» колхозта 4 трактор, 3 автомашина арткан. Оон өскелери белен. А көдээ ажыл-агый машиналарының септелгези бедик темп-биле чоруп турар.

Техника септелгези «Бурунгаар» совхозта багай эвес. «Бүрен» совхозта, «Тиилелге» колхозта техника септелгези доостурунун кырында келген.

Үстүнде ажыл-агыйларда байдал ындыг турда, «Кызыл тук», «Совет Тыва» совхозтар техника септелгезин чогуур деннелинге чедир организаставаан, темпизи күүү. «Кызыл тук» совхозтун Улуг-Ажыкта тараа чаштырар машиналары, андазыннары болгаш өске-даа техниказы эрткен чылдан бээр ол черинде турбушаан. Анаа кым-даа дегбээн. Бригадада бригадир-даа, ооң дузалакчызы-даа чок. А «Совет Тыва» совхозта кайы кварталда каш трактор септээриниң планы тургустунмаан. Техника септелгезиниң темпизиниң кандыг болуру, күш-ажылды канчаар организастаары ында кол инженерлерден хамааржыр. Ынчангаш ажылды эде организастаарын, оон үре-түңнелдиг болурун олардан негээр херек.

К. ДОҢГАК.

КОЛ КИЧЭЭНГЕЙДЕ

Эрзиниң механизаторлары тоску беш чылдың сөөлгү чылының часкы тарылгазынга белеткеніп, техника септелгезинче кол кичээнгейни салган. Амгы үеде 24 трактор, 17 андазын, 9 сеялка бүрүн септеттинген.

Техника септелгези «Коммунизмче орук», «Чаа орук» колхозтарда эки организастаттынган. «Коммунизмче орук» колхозтун септелге мастерскаязында 10 механизатор доктаамал ажылдап турар. Ында машина-тракторнуң кезектериниң аайы-биле бөлүктеп септээр арганы ажыглап турары таарымчалыг. Кижи бүрүзү айыткан кезектерни септээн соонда, оон шынарын хынаап, хүлээп ап турар. Ажылды шак ынчаар организастаанының түңнелинде бо ажыл-агый 7 тракторну, 9 андазынны, 5 сеялканы эки шынарлыг септеп алганнар.

«Чаа орук» колхозтун механизаторлары септелгени багай эвес чорудуп турар. Колхозтун механизаторлары 7 тракторну, 4 андазынны, 4 сеялканы септээн.

Техника септелгезинде Сүгдүр Давал-Сан, («Коммунизмче орук»), Байыр Янко, Владимир Далай, Кадын Доржу («Чаа орук») олар хүн нормазын ажыр күүседип, мурнакчыларның өдүрүүнде чоруп турарлар.

А. АРАКЧАА.

ЭШ Б. Н. ПОНОМАРЕВКА ШАҢНАЛ ТЫВЫСКАНЫ

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарёвка Ленин ордениң, «Кадыыр болгаш Маска» Алдын медальды январь 31-де Кремльге тывыскан. Коммунистиг партиялың болгаш Совет күрүнениң мурнунга улуг ачыхавыралыг болганы дээш база теруттүнген хүүнден бээр чеден харлаанынга холбаштыр ук бедик шаннал-биле ону шаңнаан.

Шаңналды ыпсын турда, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүге кандидаттар, СЭКП ТК-ның секретарьлары турган.

Төрээн чурттуң бедик шаңналы-биле шаңнатканына таварыштыр эш Б. Н. Пономарёвка СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың өмүнээзинден эш Н. В. Подгорный чүректің ханызындан изиг байыр чедирген, совет улуска ачы-дузалыг, коммунизм идеяларының тиилелгези дээш ооң чаа-чаа чогаадыкчы чедиишкиннерлиг болурун, каңкадык чурттаарын йөрээн күүлээн.

Харыы сөлүнге эш Б. Н. Пономарёв ооң ажыл-ижин бедик-биле үнелээн, анаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывысканы дээш, ооң адынга хамаарыштыр чылыг сөстерни, күзел-йөрээлдерни чугаалааны дээш СЭКП ТК-ның Политбюрозунга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазакка, эш Л. И. Брежневке чүректің ханызындан өөрүн четтиргенин ол илерлээн.

Эш Б. Н. Пономарёвтун бүгү ажыл-ижи биле бодалдары, ооң бүгү амыдыралы моон соңгаардаа партиягга баран болур, ооң бүгү күжүн өндүр улуг херектиң— тайбың биле коммунизмнин хөрээнге берген турар деп ол айыткаан.

(СЭТА).

ХӨНДЕЛЕНДЕ

«Барлык» совхозтуң Хөнделең салбырында төрүүр 4300 ажыг хой бар. Ам оларның чартыындан хөй кезии оолдаакан. Тодаргайлаарга, салбырда төрээн 2401 хойдан 2421 хураганны онча-менди камгалап алган.

Салбырның хойжулары доозукчу чылда бедиткен хүлээлгелерни алгылаан. Эрткен чылгы чемпион Ооржак Датпаа доозукчу чылда чүс баш хойга онаштыр 130 хураганны, хоочун хойжулар Хомушку Ууртак 115, Хомушку Чамзырын 110, Хомушку Борис 105 хураганны камгалап, хой бүрүзүнден ийи килограммдан эвээш эвес дуктуг кыргып алырын түс-түзүнде хүлээнгеннер.

Партияның Кыйгырыынга харыы кылдыр оларның алган бо социалистиг хүлээлгелери ам ажыл-херек кырында боттанып турар. Ооржак Датпаа төрээн 224 хоюндан 20 хураганны артыкка алган. Ол ышкаш хойжулар Ч. Күжүгет, Х. Чамзырын, Х. Ууртак оларның хоюнун хөй кезии төрээн. Хураганнар менди.

Хөнделеннің хойжу бригадазы доозукчу чылда чүс хойдан-на 96 хураганны, хой бүрүзүнден 1,8 кг дуктуг кыргын алыр сорулга салган. Хойжуларның хүлээлгези күүсеттинер дээрзин оларның кызымак күш-ажылы бадыткап турар.

Х. МОНГУШ.

* * *

ХУРАГАННАР МЕНДИ

«Тес-Хем» совхозтуң хойжуларында хой оолдаашкыны эгелээн. Совхозта бо хүннерде төрээн 1.326 хойдан 1327 чаш төл менди камгалан алдынган. № 1 хойжу бригаданың хойжулары кыштың бергелери турза-даа, чаш төлдү онча-менди камгалан алыр дээш, шудургу ажылдап турар. Совхозтуң дээре хойжуларының бирөзү Александр Карманың коданындан 210 хой оолдаан, оон 220 хураганны алган.

Чаш төлдү хүлээп алырынга таарымчалыг байдал тургустунган. Малчыннар аразында социалистиг чарыш калбарган.

М. ТИРЧИН.

ЧАА САЛБЫР

Бүгү-эвилелдиң «Асбестцемент» дээр эртем-шинчилел болгаш төлевилел институдунуң технологтуг салбырын «Тыва даг-дүгү» комбинатка тургузар. Оон эң чоок сорулгазы—комбинаттың ийиги өлчөөнге, ылаңгыя бөдүүн руданы арыглаарының цегинге ажыглага киирип, шенээр ажылдарның хуусаазын кызырары болуп турар. Келир үеде, комбинаттың төлевилээн күчүзүн чедип апканда, ол салбырның ажыл-чорудулгазы чурттуң чөөн районнарында турар өске-даа төрел бүдүрүлгелерге пептерээр.

Амгы үеде ол чаа салбырга эртем ажылдакчыларының штадын четчелештирип турар. «Асбестцемент» институттуң ол салбырының начальнигинге арыглал фабриказының хоочун ажылдакчызы Г. Ф. Манавиковту томуйлаан.

(БИСТИҢ КОРР.).

УЖУДУУШКУНДА «КОСМОС-706»

1975 чылдың январь 30-де Совет Эвилелиниң черниң аалчеглиг кылымал спутниги «Космос-706»-ны салып үндүрген.

Спутникте космос делгемин шинчилээрин үргүлчүлээр эртем аппаратуразын эптеп тургускан.

Аппаратура чогумчалыг ажылдап турар. Башкарылга-саналга төвү келген медээлерни ажылдап кылып эгелээн.

(СЭТА).

Бедиткен хүлээлгелиг

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылы «Көдээ электротудугнуң» тудуг-монтаж эргелелиниң ажылчыннарынга улуг хемчээлдиг болгаш күженишкинниг ажылдың чылы болган. Олар шуптузу боттарының мурнунга салган планныг онаалдаларын, алган социалистиг хүлээлгелерин ыяап күүседир дээш ажылдап турганнар. Ынчангаш олар көдээ ажыл-агыйга ужуруузалыг 204 километр хемчээлдиг бедик вольтулуг электри шугумун ажыглалга киргеннер. Ол ышкаш республиканың ажыл-агыйларынга, суурларынга хамаарылгалыг чавыс вольтулуг 164 километр хемчээлдиг электри шугумун база ажыглалга киргеннер.

Эрзин районунуң Ленин аттыг колхозу четтикпейн манап турганы бедик вольтулуг электри шугумун база алган. Чөөл-Хемчик районунуң «Сут-Хөл» совхозунуң төвү, ооң үш суурлары база бедик вольтулуг токту алган.

«Көдээ электро-тудуг» эргелелиниң тудут-монтаж ажылы кылып турар ажылчыннары бо чылын улуг хемчээлдиг иарын ажылды кылыр. Олар Эрзин районунуң ажыл-агыйларынче бедик вольтулуг электри шугумун киирер.

Ол ышкаш күүнениң энергиязы Чөөл-Хемчик районунуң Ленин аттыг колхозунга, С. К. Тока аттыг совхозтуң кышталарынга болгаш Тываның өскедага ажыл-агыйларынга чедер.

Бо ажыл-ишчи коллективтиң ажылчыннары бо чылын боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алган, оларны күүседип шыдаарынга бүзүрелдиглер.

Ам оларның аразында социалистиг чарыш калбарган. Бо хүннерде электромонтажчылардың коллективи эки ажылдап турар. Ону ажылынга харыысалгалыг кижи В. П. Болгазин удуртуп турар. Бо бригада эрткен чылын база социалистиг чарыштың бирги черинге турун келген. Ол ышкаш В. Раевскийниң, К. Тупицынның удуртканы бригадалары эки ажылдап турар.

1975 чылдың улус ажылагый планын хуусаадан эрте күүседири база тоску беш чылды чедиишкиниг доозары дээш үлетпүр, тудуг, транспорт ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалы-биле танышкан соонда, эргелелдиң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының коллективтери улам кызымак ажылдап, чарыштың массалыын, дээштинги чедип ап турган, бүдүрүлге талазы-биле улам улуг чедиишкиннерни чедип алырын шиитпирлээн. Ылаңгыя бо чылдың планныг онаалдаларын үүгле доллур эвес, харын ажыр күүседиринге олар бүрүн шиитпирлиглер.

(БИСТИҢ КОРР.).

ТЫВА АССР-НИҢ БИИ-ХЕМ РАЙОНУНУҢ ӨӨКТҮҢ № 82 БОЛГАШ УЛУГ-ХЕМ РАЙОНУНУҢ ШАГААН-АРЫГНЫҢ БАРЫЫН ТАЛАКЫ № 106 СОҢГУЛДА ОКРУГТАРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНГА СОҢГУЛДА ХҮНҮНҮҢ ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Бии-Хем районнуң Өөктүң № 82 болгаш Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыгның Барыын талакы № 106 соңгулда округтарының талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга соңгулданы 1975 чылдың март 2-де воскресеньеде эрттирер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1975 чылдың январь 28.

Соолгу даштыкы шакта информациялар

ЖЕНЕВА

Стратегтиг- чепсегленишкинни кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажышкынар Женевада катап эгелей берген.

КНО-нуң Женева салбырында ССРЭ-ниң доктаамал төлээ черинге Совет Эвилелиниң ук чугаалажышкынарда делегациязының баштыны В. С. Смирнов АКШ-тың делегациязының баштыны онза даалгалар талазы-биле элчин А. Джонсон-биле ужурашкан.

БЕЛГРАД

Белградка парламентилер аразының 2 дугаар конференциязы ажыттынган. Ол конференция Европага хады ажылдажылга болгаш айыл чок чоруқ айтырыгларын чугаалажыр. Анаа Европаның 25 күүнезинин бөзө АКШ биле Канаданың төлээлекчилери киржир. Конференцияга Европадан өске девискээрлериин хөй-хөй чурттарының парламент төлээлери, КНО-нун, ЮНЕСКО-нуң болгаш делегейниң өске-даа чамдык организацияларының төлээлекчилери хайгааракчы эргелиг киржир.

ССРЭ-ниң парламент бөлүүн ук бөлүктүң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң Даргазы А. П. Шитиков баштап турар.

ПРАГА

Чехословакияны Совет Армияның хостаанындан бээр 30 чыл оюнга холбаштырган эртем конференциязынга чүве чугаалааш, Совет Эвилели бодунуң тиилелгези-биле үүгле бодун эвес, харын база өске-даа чурттарның улустарын кулданыышкынындан камгалап алган деп, ЧКП ТК-ның секретары Я. Фойтик демдеглээн. Совет Армиянын хостааны чурттарда улус массалар национал-хосталгалыг демиселлиң чаалап алышкыннарын демократтыг тургузугну тургузарынга, социализмче баар орукче киреринге ажыглап шыдаанар.

ССРЭ-ниң амгы чадада тайбың политиказының программазын СЭКП-ниң XXIV съездизинге бүгү тала-биле болгаш ханызы-биле ажылдап кылган болгаш СЭКП ТК-ның Чиргине секретары Л. И. Брежневтиң элээн каш чугааларынга, ылаңгыя тайбынга ынакшылдыг күштерниң Москвага болгаш Бүгү-делегей конгрезинге ооң чугаазынга ону улам хөгжүткен болгаш улам тодаргай болдурган дээрзин Я. Фойтик айыткан.

Ол политика термоядролуг халаптын демдектерин, дүшкүүрлүг чоруктун бүгү одагларын чайладырынче, янзы-бүрү инитилел системалыг күүнеленериң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының ленинчи принциптерин чайгылыш чокка боттандырып болур байдалды тургузарынче угланган.

Ол политиканы амыдыралга боттандырарынга социалистиг өске-даа чурттар идепкейлиг киржип турар.

БОННЕ

Европа чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларының 1974 чылдың январьда болган Дюссельдорф конференциязынга үндүрген шиитпирлерни күүседип турарынга капсырлаштыр Дюссельдорфка Франциянын, Италиянын, Испаниянын, Турциянын болгаш ГФР-ниң коммунистиг партиялар төлээлекчилериин ужуражышкыны болган.

«Үнзере цайт» солунуңу дыннатканын ёзугаар алырга, Европаның капиталистиг чурттарының коммунистиг партияларының «Капиталистиг чурттарның автомобиль үлетпүрүнде кризис, ажылчын аңгының демисели болгаш коммунистиг партияларның туружу» деп темалыг ужуражышкынын эрттиреринге белеткел айтырыгларын чугаалашкан. Ол ужуражышкын бо чылдың февраль 28—март 1-де Дюссельдорфка болур.

БЕРЛИН

ГДР-ниң электротехника болгаш электрон үлетпүрү кармайнан алгаш ап чоруур бичии батареядан чүүл-бүрү сорулгаларга ажыглаар улуг дериг—компьютерге чедир хөй санныг кылыгларны бүдүрүп турар. Ол адырга бүдүрүүшкүннүн немелде өзүлдезин чылда ортумаабиле 8—9 хуу—бо хире бедик түңнелдиг болуруп хөй-хөй чылдар дургузуда чедип ап келген. Электротехника —электрониканың дөрт кылыг бүгүдезинин-не бирин экспортка берип, нургулайында социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарынга садып турар. ГДР-ниң бүдүрүлге черлериниң марказын эдилээн электротехника кылыгларының делегей рынокунга хереглеттинери улам көвүдеп турар. Анаа чурттуң тускай эртемнигаерниң социалистиг интеграция боттандырын турар өңүктери-биле дем каттыштырын ажылдан турары эвээш эвес ачы-дузалыг.

Олар эртем-шинчилеллерин кады эрттирер, продукциянын чаа-чаа үлегер-майыктарын төлевилээр, технология айтырыгларын шиитпирлээр, күш-ажылды кооперастаар болгаш улустар аразынга хуваар талазы-биле база дем каттыштырын ажылдап турар. ГДР биле Совет Эвилелиниң кабель үлетпүрүнүң бүдүрүлге черлериниң аразында сырый харылзаа тудуп турары ынчалдыр дем каттыштырын ажылдаарының база бир үлегер-чижээ болган. ГДР бүдүрүлге ажылын специализастаар дугайында дугуржулгазын ёзугаар ылаңгыя Совет Эвилелиниң улуг күштүг электри дамчыдар кабельдерин ап, өңүктери чурттарга телефон кабельдерин берип турар. ЭДЧ хүрээлениниң электрон-саналга машиналарының четкизинге электрон-саналга машиналарын бүдүрүп бээр ажылиштиң байдалы база ындыг.

(СЭТА).

Партийжи амыдырал

КОММУНИСТЕРНИҢ ШҮГҮМЧҮЛЕЛДИГ САНАЛДАРЫН — АМЫДЫРАЛГА

Партия эге организацияларының амыдыралынга улуг чугула болуушкун—отчеттар болгаш соңгулдалар доозулган. Олар коммунистерниң күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи белик идепкейниң байдалынга эрткилээн.

Коммунистерниң идепкейниң болгаш организакчы чоруунуң өскенин отчеттар болгаш соңгулдалар көргүскен. Ук хуралдарның барык-ла догерезинге партия организацияларының, оларның бюроларының болгаш комитеттериниң ажылын сайгарарынга коммунистер идепкейлиг киришкен. Хуралга олурушканнарның үштүн бир хезин азы 40 хуузу санал-онаалын берген.

Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин, Бин-Хем, Улуг-Хем болгаш Өвүр районнарның партия организацияларынга эрткилээн хуралдарның организастыг деңнели бедик болган.

Партия организацияларының ажылынга болгаш коммунистерниң кижизидилгезинге парт-документилер солуушкунуңун дээштиг салдарлыг болганы чугаажок. Ону болгаш оон-биле чергелештир СЭКП Уставының негелделерин коммунистерниң канчаар күүседип турарының дугайында оларның отчеттарын дыңнаар азы олар-биле беседалар кылыр чоруктун дээштиг санал-онаал берген коммунистер демдеглеп турганнар. Бо ажыл Өвүр, Эрзин, Таңды, Бин-Хем районнарның, Кызыл хоорайның болгаш өске-даа чөрлерниң партия организацияларында нептерелгей апарган.

Республиканың комсомол, профэвилел болгаш оон-даа өске хөй-ниити организацияларында партийжи өзек элээн быжыккан. «Тес-Хем», «Торгалыг», «Революцияның чалбыжы», «Большевик», «Көк-Тей», «Кызыл тараачын» болгаш ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарының, Бай-Тайгада «Мурнакчы», Эрзинде «Коммунизмче орук» колхозтарда, Чадааананың автотранспорт бүдүрүлгезинде болгаш өске-даа чөрлерде партия организациялары күш-ажылчы коллективтериниң дайынчы өзээ, ажылчы чонунуң коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле ажылдың өзулут башкарыкчылары болу бергеннер.

Мурнакчы ажылдыг партия организацияларында социалистиг чарыштың мурнуку олуруун коммунистер эзелеп турар болгаш олар четпестерни илередип, шүгүмчүлеп, оларны чайладырының хемчеглерин ап турарлар. Кызылда № 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы, СЭКП Тыва обкомунуң кежигүнү, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Зюзин, № 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы, РСФСР-ниң Дээди Совединин депутады В. Мякишев, автосептелге заводунуң слесары Сандык ышкаш өске-даа хөй-хөй коммунистини индыларга хамаарыштырып болур. Оларның дыка хөй боттарының беш чыл планын күүсединнеңнер.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң 27 коммунист малчыннарының 26-зы тодарадыкчы чылдың социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүсединнеңнер. Туран сүт-бараан фермазының саанчызы Серафима Шыырап удурткан партия организациязы коммунистиниң өзулут башкарыкчызы болу берген. Мында коммунистиниң 90 хуузу саанчы, кадарчы болуп ажылдап турар. Оларның хөй кезин—бүдүрүлгениң мурнакчылары. Коммунист беш саанчы боттарының беш чыл планын күүседипкен. Оларга парторганизация секретарының оралакчызы Г. Матина, СЭКП Тыва обкомунуң кежигүнү Н. Иргит, школага болгаш аалнеге дузалаар комитеттиң кежигүнү З. Седипей, эш-хуунуң судунуң даргазы А. Кочкина хамааржыр.

«Көк-Тей» совхозтуң партия организациязының хуралында коммунистиниң бүдүрүлгеге үлегер-чижээ демдеглеттинген. Совхозта материалдыг болгаш-моральдыг идиг берилгениниң ачызында продукция бүдүрүлдези көвүдээн, оон шынары бедээн. Чыл дургузунда бир йнекке онааштыр сагган сүт мурнуку чылдыындан 500 килограмм хөй болган, а дагаа бүрүзүнден 30 чуурга 1973 чылдаазындан хөй болган. Ук коллективте социалистиг чарыштың тиилекчилери херээженнер кызыл аржыл кедер чаңчыл тывылган.

«Тээли» совхозтуң ажылжын экижидеринге ында коммунистиниң шүгүмчүлелдиг саналдары чидиг болган. Ол совхоз ам мурнакчы ажылагыйларының бирээзи. Ында 16 хойжу коммунистер 1974 чылда чүс хойга онааштыр 90—113 хураган доруктургаш, социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсединнеңнер. «Тээли» совхоз Совет Тываның 30 чыл оюн таварыштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаннаткан. Ынчалза-даа коммунистиг чедишкинге менээргенмейн, отчеттуг хуралга бригада партпрганизацияларының болгаш партбөлүктериниң ажылында ам-даа четпестериниң барын, ылаңгыя коммунистиниң отчеттарын албайн, олар-биле беседа чорутпайн турарын шыңгыы шүгүмчүлээннер.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле партия организациязының ажылында четпестерни шүгүмчүлээн саналдар отчеттуг хуралдарга хөй болган. Таңдыла «Тиилелге» совхозтуң малчыны, коммунист Ондар Баяндоо мынча дээн:

— Ам чаа партком секретарының илеткелинде бүгү-ле чүве чогумчалыг болду: көргүзүглер бедик, ажылда четпестер база эвээш. А керекти партийжи өзу-биле көөр болза, оон-даа дээре түңнелди чедип ап болур турган бис. Моон соңгаар улам эки ажылдаар, партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, коммунистиниң шүгүмчүлелдиг саналдарын партком болгаш эге организациялар начаангейге алыр ужуруг.

«Тиилелге» совхозтуң коммунистери парткомуң ажылында четпестерни, ылаңгыя социалистиг чарышты четпес организастап, политиссалыг ажылды кошкак удуртуп турарын шүгүмчүлээн. Саанчылар аразында калбарган чарыштың түңнелин эрткен чылын үгле май айга чедир үндүрген, оон бээр чок. Оон уламындан саанчылар сагган сүдүнүң хемчээлин билбес. А сүт-бараан фермаларының аразынга шилчиир Кызыл тук № 2 фермада часкы олчаан. Совхозта мурнакчылар хөй-даа болза, оларга материалдыг, моральдыг-даа шаңнал, мактал тывыспайн турар. Кижизидилге ажылы база чогуур деңнелиге чедир тургустунмаан. Бо бүгүнү С. Ондар, Э. Моңгуш болгаш өске-даа коммунистер саналына чугаалап турганнар.

Парторганизациялар секретарьларының илеткелдеринге болгаш коммунистиниң саналоналына кол черни бүдүрүлгени хөгжүдери, социалистиг чарышты калбартыры эзелеп турган. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Өвүр районнарның партия эге организацияларының отчет-соңгулдалыг хуралдарынга малды оордан камгалааның, самчыгдакчылар-биле демнеселдиң дугайында айтырыглар база чидии-биле көдүрлүп турган. Эрзинде «Чаа орук» колхозта комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири, ССРЭ-ниң Дээди Совединин депутады Соян Алдын-оол, «Алдан-Маадыр» совхозтуң комсомолчу-аныяктар бригадазында партбөлүк удуртукчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Дажы-Намчал болгаш өске-даа коммунистер чамдык малчыннарының ажылга харыысалга чогун шыңгыы шүгүмчүлээннер.

Кызыл хоорайның, Ак-Довурактың болгаш өске-даа чөрлериниң үлетпүр бүдүрүлгелеринде коммунистиниң шүгүмчүлелдиг саналдары, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче угланган. Бүдүрген продукцияның шынары дээш демиселге кичээнгей хурал бүрүзүнге кол айтырыгларның бирээзи болуп турган. «Востоксантехмонтажтың» көжүп чоруур механизаставттынган колониказында коммунист К. Моңгуш мынча дээн:

— Бажыңнарның изиг-даа, соок-даа суг дамчыдар кезектерин эптээр үеде чедир кылдынмаан азы шынары багай ажылдар хөйү-биле илереп турар. Ындыг четпестерни чайладырын манаар ужурга бо-ла таваржыр-дыр бис.

Аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирери Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнарының партия организацияларының хуралдарынга көскү черни эзлээн. «Октябрь 30 чылы» колхозта коммунист П. Моңгуштуң чугаазындан алырга, колхоз баштаар чери, ында партбюро аныяк хойжулар Аяк-Хээ биле Хеймерек Ондарларның республиканың комсомолчуларына болгаш аныяктарына хой ажылынче үнер дугайында кыйгырыын деткээн. Ынчалза-даа ук ажыл оон ыңай шимчеваан: аныяктарны хой ажылынче чорудар ажыл колхозта сулараан, комсомолчу-аныяктар бригадаларының төвүүн тудуу сокаан...

Чер-черге партия организацияларының хөй-ниити органнарын удуртуп турарында, кижизидилге ажылында болгаш өске-даа ажылларда четпестерни коммунистер илереткеннер. Отчет-соңгулдалыг хуралдарга коммунистиниң шүгүмчүлелдиг саналдарын амгы үеде бүгү талазы-биле сайгарып көргеш, партия райкомнары, хооркому болгаш эге организациялар ону күүседир талазы-биле тускай хемчеглерни ажылдап кылгаш, амыдыралга боттандырып эгелеп турар. Соругга чүл дизе, ол хемчегларни болгаш отчет-соңгулдалыг хуралдарга хүлээп алган доктаалдарның күүседизин доктаамал организастаары болур...

А. ДЕМБИРЕЛ,
СЭКП обкомунуң сектор эргелекчизи.

Ульяновскиниң автозаводчуларында

УЛЬЯНОВСК. Беш чылдың доозукчу чылында пландан ажыр 2 миллион ажыг рубльдиг продукциязын бээр, чыл даалгазындан ажыр чүс-чүс машиналарны кылып үндүрер — Ленин аттыг автозаводтуң коллективи СЭКП ТК-ниң, Кыйгырыынга харыы кылдыр ындыг хүлээлге алган.

Ол бүдүрүлге чериниң комсомолчулары шалыпчы ажылче эгелеп киришкеннер. Олар ажыл шагындан дашкаар үеде ажылдап турган, Байкал-Амур оруунуң тудугжуларынга пландан дашкаар он беш автомобильдерни кылып бээрин шиитпирлээн.

ЧУРУКТА: кузов кылыр ийиги цехте. Солагай таладан оң талаже — Н. Старухина, Н. Ушкова, А. Калмыкова, Л. Тихонова, И. Ватрушкин олар Байкал-Амур оруунуң тудуунче чорудар машинаның эзлчеглиг кузов-хааржаан кылып доозуп турлар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СОРУК. КИИРИКЧИ СОРУЛГАЛАР

Республиканың комсомолчулары болгаш аныяктары СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, ССРЭ-ниң Дээди Совединин сессиязының материалдарын болгаш СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын изин-биле деткип турар. Бо бүгүнү ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашов комсомол обкомунуң V пленумунга кылган «СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунуң ажылының түңнелдериниң болгаш областың комсомол организациязының соругаларының дугайында» илеткелинге айткан.

СЭКП Төп Комитединиң декабрь Пленумунуң шиитпирлери — ленинчи комсомолдуң болгаш аныяктарның, совет кижи бүрүзүнүң ажыл-чорудулгага удуртулга болдурар дайынчы программазы. Ол соругаларны күүседкенивистен партияның XXIV съездизиниң айтканы улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң тоску беш чыл планының күүселдези улуу-биле хамааржыр. Ындыг болганда СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга чугаалашкан айтырыгларны, СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын бүгү оолдарга болгаш кыстарга чедирери, оларга тайылбырлаары чугула. Республиканың комсомолунуң, комсомолдуң политиктиг өөредилгезиниң, масса-политиктиг ажылдың бүгү хевирлериниң амгы үе-чадада кол угланыышкыны ол.

Илеткелчи тоску беш чылдың эрткен үезинин дургузында Тыва АССР-ниң ажылчы чонунуң чедип алган түңнелдериндеи чугаазын эгелээн. Ол үениң дургузында үлетпүр бүдүрүлгези 40 хуу ажыг уламган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 31 хуу өскен. Чүгле пландан ажыр бүдүрген электри энергиязы, даг-дугу, ийик, далган, саржаг болгаш өске-даа продуктулар 13,5 миллион рубль четкен. Эртеминиң болгаш техниканың чедишкиннери, мурнакчы дуржулганы бүдүрүлгеге шингээдип алыр талазы-биле элээн ажылдар боттанган. Оон түңнелинде продукцияның шынары бедээн, ботүнези чиигээн. «Тыва тудуг» трестиң эргелекчизи Ч.-Д. Ондар бодунуң саналынга мынча дээн:

—1973—1974 чылдарда бистиң коллектививис ССРЭ-ниң тудуг трестериниң аразынга калбарган социалистиг чарышка үш катан тиилекчи болду. Маңаа комсомолчуларның болгаш аныяктарның киирген үлүү улуг. Оларның дыка хөй чазактыг орден-хавыяаларыбиле шаңнатканнар. А Наташа Моңгуш аныяктарның болгаш студентилериниң Берлинге болган Бүгү-делегей фестивалынга Тывадан делегат болуп киришкен. Зина Салчак — тайбың камгалалының совет комитединиң кежигүнү.

Бистиң трестиң ажылында четпестер база эвээш эвес. Партия болгаш чазак биске хөй-хөй акша-хөреңгини үндүрүп берип турда-ла, ону чедир шиңгээдип ап шыдавайн турар бис. Оон кол чылдагаанарының бирээзи— кадрларның чедишпези. Ынчангаш бистиң треске ажылдаарынче, ылаңгыя Саян далайның эринге туруптар чаа Шагаан-Арыгны тударынче аныяктарны кыйгырдым.

ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары бодунуң илеткелинге республиканың көдээ ажыл-агыйының айтырыгларынга база доктаагаан. Беш чылдың дөрт чылының дургузында көдээ ажыл-агыйның материалдыг баазазы быжыккан, тускай эртемниг кадрлар немешкен, мал ажылының продуктуларының бүдүрүлгези көвүдээн болгаш өске-даа өөрүнчүг түңнелдер бар дээрзин ол айыткан. Бай-Тайганың комсомол организациязын ВЛКСМ Төп Комитединиң Кызыл тугу-биле комсомолчу-аныяктарының Дөргүн сүт-бараан фермазының, Оргу-Шөл хойжу бригадазының, «Кызыл тараачын» колхозтуң № 1 бригадазының коллективтериниң ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктары-биле шаңнатканы оларның ажылының үнелели.

— Тоску беш чылдың эрткен дөрт чылы, ылаңгыя 1974 чыл биске уттундурбас—деп, Партияның XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазында комсомол организакчызы Кара-Сал Долума бодунуң саналын эгелээн—Чүге дээрге, ынчан бистиң фермаыстың эргелекчизи Моңгуш Алдын-кыс ССРЭ-ниң Дээди Совединин депутадынга соңгуткан. Бистиң фермаыс ВЛКСМ Төп Комитединиң Хүндүлел дептеринде киир бижиткен.

Беш чылда күрүнеге сүт садар планыысты 90,7 хуу күүседкен бис, арткан 160 тоонна суттуг Тиилелге хүнүнүң бетинде дужаарын шиитпирлээн бис. Бистиң чүрттажыыс эки-турачы Сат Бүрзекейниң адын саанчылар аразынга киирип алгаш, оон үлүү кылдыр 12 тоонна суттуг май 9-ка чедир артыкка саарын база дугуруштувус. Оон киирген акша тайбың камгалалының фондузунга кирер. Бо бүгү ажыл-херектерже бисти СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунуң шиитпирлери сорук киирип турар...

Беш чылдың эрткен үезинде —дээш, ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашов уламчылаан. — Үлетпүрүңү 49 бүдүрүлгелериниң 11-и продукция бүдүреринин, 8-и—продукция сайгарарының, 17-и — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле планын күүсетпээн. А чеди бүдүрүлге продукция бүдүреринин деңнелин эрткен чылын 1973 чылдыындан безин кудулаткан. Бо чергелиг четпестериң ам-даа эвээш эвес таваржып турарын ВЛКСМ-ниң Кызыл хооркомунуң болгаш Улуг-Хем, Каа-Хем райкомнарының бирги секретарьлары Е. Воронцов, Л. Шабалина, М. Сымчаан болгаш санал берген өске-даа эштер пленумуңуң индиринден чугаалап турганнар.

Комсомолчу-аныяктарның элээн хөй коллективтери боттарының бар аргаларына чедир ажылдавайн турар. Кызылдың пассажирлер АТБ-зинде Леонид Бойконуң чолаачылар бригадазы, «Күш-ажылдың хостуу» совхозта Хараган сүт-бараан фермазы болгаш өске-даа ындыг коллективтер боттарының көргүзүглерин кудулаткан. СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунуң салган сорулгаларын комсомол организациязының күүседиринге боттарын илеткелчи онаалап демдеглээн.

«Беш чылды тиилелгелиг доозар!», «Боттуң база эштиң үлүү дээш» деп, москвачыларның кыйгырыы бистиң республиканда база нептерей берген. Тоора-Хемде тудуг-септелге участогунуң комсомолчу-аныяктар коллективи, Кызылдың сүт заводунуң комсомолчулары Совет Эвилелиниң Маадыры Михаил Бухтуевтиң үлүүн боттарыныындан артыкка кылып турган, чартык чыл планын май 9-ка чедир доозарын шиитпирлээннер. Беш чылдың сөөлгү чылында бо шимчээшкин бүгү оолдарны болгаш кыстарны хаара туткан. СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунуң салган сорулгаларына комсомолчу харыы ол.

Пленум областың комсомол организациязының 1975 чылда социалистиг хүлээлгезин хүлээп алган.

Пленумнуң ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржак киржип, тодаргай чүве чугаалаан.

ШЫНГА харыы

ХЕМЧЕГНИ АЛГАН

Бистиң тускай корреспондентивис Ш. Доржунун Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтан редакцияга келген чагаалар изи-биле чоруткаш, бижээн «Чүге херекке албастааныл?», Идегелди бүзүретпээн деп эгелерлиг чүүлү январь 4-те «Шынга» парлаттынган. Тарааны кургадып, арыглап, сайгарар улуг бүдүрүкчүлүг кургадылга пунктузунуң тудуунуң үр үеде бүтпестээнин болгаш совхозтуң № 3 салбырының хойжузу Кыргыс Дажының одарже малды орайтадыр үндүрүп, онаашкан ажылынга харыысалга чок, арагалап турганының фактыларын ында бижээн.

Совхозтуң директору эш Байчоров биле кол агроном эш Лобаченко оларның ук чүүлге хамаарыштыр редакцияга дыңнатканы:

Четпестерни солунга илереткени бадыткаттынган. Тараа кургадыр пунктунуң тудуунуң хожудааны Шагаан-Арыгның «Сельхозтехника» салбырының буруузу-биле болган.

Онаашкан ажылынга харыысалга чок Кыргыс Дажыны мал ажылындан үндүрген. Түс өдарда өске малчынны быжыглаан.

Мөңгүн-Тайга райпозунуң автолавказында чолаачылавышаан, садыгжы болуп ажылдап турар Салчак Мандарааны малчыннар эки билир. Оон ажылын райпо ажылдакчыларында, хойжулар-даа мактап чугаалажыр. Малчыннарның кыштагларын хүн бүрүде кезиир маршрут кыдыраажын кылын алган болгаш малчыннарның чагыгларын демдеглеп алыр тускай кыдыраажы база бар.

Оларның кайызынга-даа малчыннар ат салып берип, автолавка кажан келгенин, оларның чагыгларын канчаар күүсеткенин бижип бээрлер. Оон-биле кады чаа чагыгларны база киирерлер.

Салчак Мандараа ай, кварталдың бараан саарылгазының планын үргүлүү ажыр күүседип келген.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын база беш чылдың бо доозукчу чылында социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин, ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын чонга таныштырган соонда, автолавканың садыгжызы улам кызымак ажылдаарын чугаалап турар. Малчыннарны бараан-биле үзүктел чокка хандырар талазы-биле оон чуткулдуг ажылы малчыннарның боттарының алгылаан социалистиг хүлээлгелерин үгле долдур эвес, харын ажыр күүседиринге дузалыг идигни бээр дээрзин чугаажок.

ЧУРУКТА: С. Мандараа. **Сөзү А. ДАРЖАЙНЫЫ, фотозу А. МЕЛЬНИКОВТУУ.**

ТОДАРГАЙ ЧУГААЛАШКАН

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң ажыл-ишчилери малдан алыр продуктуларны бүдүрерин болгаш ону күрүнеге садарын көвүдедир дээш социалистиг чарышты улам калбартып, бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдаарын шиитпирлээннер. Ынчангаш колхоз баштаар чери, ында партия организациязы көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаалды мал фермаларынга, хойжу турлагларга, суурнуң чүрттакчыларынга таныштырган. Ону саанчылар, хойжулар деткип, чарышка идепкейлиг киржирин дугурушканнар.

Ажыл-агыйның хойжу бригадаларының эрткен чылгы көргүзүглери багай эвес болган. Ылаңгыя колхозтуң № 1, 3 хойжу бригадаларының кадарчыларының ортузунга социалистиг чарышты партия организациязы дээштиг организастаан. Ол бригадалар социалистиг хүлээлгени алгаш, оон түңнелин өй-шаанда үндүрүп, мурнакчыларның дуржулгазын өскелерге дамчыдып, нептередир хемчегларны ап келген. Оон түңнелинде 16 кижи 100 хойдан-на 90-дан 100 ажыг баш хураганны камгалап, 24 кижи бир хойдан-на 2,3 кг дүктү кыргып алганнар.

Яндак Даваа-Самбуга удуртканкомсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазы социалистиг хүлээлгезин ажыр күүседип, бригада чүс хойга онааштыр 100 хураганны онча-менди доруктурган. Күрүнеге дүк садарының планын ажыр күүсеткен. Ол бедик көргүзүглерди дээш Совет Тываның 30 чыл болган оюнуң байырлалында Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаннаткан.

Хойжу бригадаларның алган хүлээлгелери база бедик. Ынчангаш чүс хойга онааштыр 95-тен өрү хураганны камгалап, бир хойдан-на 2,4 кг дүктү кыргып, күрүнеге садар хойнуң дириг дезизин 45 кг чедирген болгаш өске-даа көргүзүглери бедик болган бригаданы тиилекчи кылдыр санаар дээн.

Хүлээлгени алыры дээргеле, улуг ажыл-херектиң үгле эгези-дир. Маңаа кол чүве оны ажыл-херек кырынга боттандырары, оны организастыг болгаш политиссалыг хемчеглер-биле быжыглаары болур. Ынчангаш ол дугайын хойжу бригадаларның хуралдарынга тодаргай чугаалашкан.

Ам хойжу коданнарда малдың чаш төлү хүн бүрү немежип турар. Кадарчыларга дузалажыры-биле 50 ажыг сакманщикти колхозтуң комсомол комитеди чорутган.

А. АРАКЧАА.

Идеологтуг фронтунуң дайынчылары

ДЭЭШТИГ, ХАНЫ

СЭКП Төп Комитединиң декабрь (1974 ч.) Пленуму, партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыы тоску беш чылдың доозукчу чылының планыг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседиринче Эрзин районунуң ажылчы чонларының чогаадыкчы хүжүн улам хайныктырган.

Район тоску беш чылдың эрткен тодарадыкчы чылында малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарын эки чоруткан. Сүттү 102,5 хуу, эттти — 100,4 хуу, дүктү —100,3 хуу күүсеткен. Ол мынкаш районнуң амыдырал хандырылга комбинады, тудуг-септелге участогу планнарын ажырганнар.

Бо бүгү чедишкиннер болза, партияның чон мурнунга салган чүгула сорулгаларын ажылчы чонларга чедир таныдыбрлап, оларның коммунистиг кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып, политиктиг болгаш партийжи-организастыг ажылды чорудуп турар лекторларның база кызымак ажылының түңнели болур.

Чон ортузунга лекция пропагандазын экижидер, оон дээштиин бедидер дээр Эрзин районнуң «Билиг» ниитилел организациязы элээн ажылдарны кылган. Сөөлгү үеде марксизм-ленинизминиң теоретиктиг айтырыгларының, социалистиг ниитилел үргүзүүнүн, СЭКП-ниң удуртукчу ролюнуң улам өскенинин, культура болгаш кадык камгалалының, буржуаз идеологияга удур демисел дугайында лекциялар көвүдээн, оларның утка-шынары бедээн.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып турарының дугайында пропагандалаан лекциялар, беседалар районнуң ажыл-ишчилериниң ортузунга калбарган. «Билиг» ниитилелиниң баштаар чериниң президиуму ажылын план ёзугаар чорудуп, тускай тематиктиг секцияларның ажылынче кол кичээнгейни салып, ниитилел кежигүннериниң лекция ажылынга идепкейлиг киржилгезин чедип алырын, номчуттунуп турар лекцияларның дээштиг чоруун экижидеринче угланган ажылдарны күштелдирип келген.

Районнуң удуртукчу ажылдакчылары ажылчы чон ортузунга лекциялар номчуур талазы-биле идепкейлиг. Партия райкомунуң секретарьлары А. Монгуш, Д. Чамзырай, партия эге организацияларының секретарьлары А. Хертек, Б. Сан-Хөө, Ч. Тангыт, лекторлар Д. Соян, Х. Ооржак, А. Сарыглар болгаш өскелердаа солун утка-шынарлыг лекцияларны чон мурнунга номчуп турар.

«Чаа орук», «Мөрен» колхозтарда, партия райкомунда, районнуң эмнелге чериндe «Билиг» ниитилелиниң эге организациялары эки ажылдап турар.

«Кижи болгаш хоойлу», «Өгбүлеге уруглар кижизидилгези», «Космос делгеминиң шинчилел ажылдары», «Буржуаз идеологияга удур демисежириниң аргалары» дээш оон-даа өске темаларга лекцияларны олар ажылдап кылган.

Чон ортузунга коммунистиг кижизидилгениң ажылын калбаа-биле чорударынга совет башкыныңролю улуг. Ынчангаш Эрзин районнуң «Билиг» ниитилел организациязының 172 лекторларының 30 хуузу башкылар болуп турар. Оларның аразындан башкылар Т. Тихонова, Д. Баазан, Д. Кыргыс, Д. Ондар болгаш өскелер-даа эн идепкейлиглер.

Районга номчуттунуп турар лекциялар культура, албан черлериниң ажылы-биле ханы холбаалыг. Районнуң культура, албан черлериниге 1749 лекциялар номчуттунган, 90 ажыг айтырыг-харыы кежээлерин, ужуражылгаларны, диспуттарны, номчулга конференцияларын организастап эрттирген.

Районнуң лекторлары ажылдап турар 5 агитация-уран чүүл бригадалары-биле ыракы одарларда малчыннарга чедип, концерттерни көргүзүп, лекция, беседаларны номчуп турар. Мурнакчы дуржулганы нептередиринге, ажылчы чонларны марксисчи-ленинчи үзел-бодалга кижизидериниге улусчу университеттер чугула рольду ойнаар. Эрзин суурнуң Культура бажыңының чанында шериг-патриоттуг кижизидилге болгаш уран чүүл айтырыгларын өөредир культура университедин, Эрзин ортумак школазында торелдер университедин тургускан, ында 136 кижи өөренип турар.

Районнуң «Билиг» ниитилелиниң организациязының ажылында четпестер база бар. Чүл дээрге, чамдыкта лекторларның номчуп турар лекцияларының шынары ажыл-агыйның хүн бүрү сорулгалары-биле сырый холбаалыг эвес, ханы анализ чок болуп турар. Ылаңгыя философия, политэкономия, география, химия, спорт талазы-биле лекциялар дыка эвээш.

«Билиг» ниитилелиниң эге организациялары лекция пропагандазын план ёзугаар чорудуп, ону районнуң ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң чугула айтырыгларыбиле ханы холбаары чугула. Ол ышкаш араганың хорааныың, хоойлу-дурум дугайында лекцияларны номчуп турзаа, оларның дээштин ам-даа кошкак. Ынчангаш районда арагаалаар, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, кем-херек үүлгедир ийи-чаңгыс кижилер ам-даа бар.

Мурнакчы арга-дуржулганы пропагандалаары — «Билиг» ниитилелиниң эге организацияларының бир кол сорулгазы. Маңаа хамаарыштыр семинарлар, мурнакчылар-биле ужуражылгалар кежээлери организастаа чогуур.

Сөөлгү үеде көдээ ажыл-агый талазы-биле лекциялар эвээш номчуттунуп турар. Ынчангаш лекторларны тускай мергежилиниң аайы-биле специализастаары эргежок чугула.

Районнуң лекторлары ажылчы чоннар ортузунга партияның иштики, даштыкы политиказын ханызы-биле тайылбырлап турган, тоску беш чылдың доозукчу чылының планыг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседиринге боттарының төлептиг үлүүн киирерлер.

Ч. СҮЛДҮМ.

Эрзин районнуң «Билиг» ниитилел организациязының баштаар чериниң харыысалгалыг секретары.

Шенелде

(Төнчүзү. Эгези № 26 солунда)

КЕЛЗЕ-КЕЛЗЕ, Ынаалай черле шенеп көөр-дүр. деп шиитпирлеп алган. Болуунуң ол шиитпирин ымга-даа ыыттаваан. Улус кыжырый бээрин канчап билир. Ону электен илереткен херээ чок. Болу аная шенеп көргей-ле. «Суг көрбейи ядыңа ужулба, даг көрбейи ядыңа ужулба» дижир. Чүвениң алыс түңнелин, ажык-дузазын көрбейи чыткаш, ындыг, ындыг чүве кылыр мен деп шуугаан ажыы чок. Сөөлүнде барып хей апарза, ындычыг ышкажыгай.

Чай адакталып турган. Ынаалай Бады-Хөө дуне күзеттеп хонган чылгызын эртен даң бажында ховуга бөлүп кааш, ыныңа кээп, аштанып-чемненип ал-ла, сиген кезер кадыр сыптап эгелээн. Калайы Кунгаа Сан-Хөөвна ашаныңы чүнү кылып орарын көргеш, элдепсинген хевирлиг айтырган:

— Кадыырны канчаарың ол, хойжулар сиген кесчип бер ди-ди бе?

Бады-Хөө Санчы-Мидипович чүү-даа болбаан чүве дег, шелээн харылаан:

— Сиген-даа кезип көрзе, кандыг боор-лаан. Ол база ажыл ышкажыл.

— Черле сиген кезип чораан эвес сен. Ам чүнү бодап алганың ол?

— Малчын кижи бүрүзү-ле мал чемин боду белеткеп алыр апарган шаг ышкажыл бо, кадай. Чөп-даа чүве-дир ийин. Шаг шаа-биле турбас, чагыдак дазылы-биле чытпас чоор. Сиген кеспес, малга чем белеткевес, ындыг эрги чаңчылдан уштунар херек.

— Ындыг-ла ийилаан харын. А черле ынчаш, сиген-даа кезип алзынза, ооңну хойжулар алыр ийин оң. Чылгыны дөмейле азыравас болгай бис. Чер оттаар мал ышкажыл ол.

— Ажырбас оң, кадай. Хойдаа чизе, ол ниитиниң малы ышкажыл. А хамык ужур сигения кезип алырында. Кезип, белеткеп алган соонда, ажыглаары кай баар...

Бады-Хөө Санчы-Мидипович чүү-даа болбаан чүве дег, шелээн харылаан:

— Сиген-даа кезип көрзе, кандыг боор-лаан. Ол база ажыл ышкажыл.

— Черле сиген кезип чораан эвес сен. Ам чүнү бодап алганың ол?

— Малчын кижи бүрүзү-ле мал чемин боду белеткеп алыр апарган шаг ышкажыл бо, кадай. Чөп-даа чүве-дир ийин. Шаг шаа-биле турбас, чагыдак дазылы-биле чытпас чоор. Сиген кеспес, малга чем белеткевес, ындыг эрги чаңчылдан уштунар херек.

— Ындыг-ла ийилаан харын. А черле ынчаш, сиген-даа кезип алзынза, ооңну хойжулар алыр ийин оң. Чылгыны дөмейле азыравас болгай бис. Чер оттаар мал ышкажыл ол.

— Ажырбас оң, кадай. Хойдаа чизе, ол ниитиниң малы ышкажыл. А хамык ужур сигения кезип алырында. Кезип, белеткеп алган соонда, ажыглаары кай баар...

БАДЫ-ХӨӨ ЫНААЛАЙ чылгы кадарып келген чылдарының дургузунда бир-дугаарында ынчаар сиген кезип эгелээн. Ол шынаага сиген кезип турда, таныры хойжу Шагаачы Бады чортуп келген. Оозу ынча-ынча кел чоруйла хөөрээн:

— Сээң сиген кезип турарыңны бир дугаар көрүп тур мен! Ам-на мал чеми эңдерлир эвеспе.

Ынаалай кадыырын шалыылаан, харылаан:

— Сиген кезерде чүү деп. Кижи кылып билбес ажыл ол эвес ышкажыл, оол. Мен харын силерни кайгаар кижи-дир мен: чылдың-на малыңга четчир сиген белеткеп албас, кыш боорга бергедеп үнер.

— Кескен сигениңни мен алыр мен ыйнаан але, Санчы-Мидипович?—деп, демгизи ойнай-сылдай айтырган.

— Мээң малым сиген чок канчаар чүвел?

— Чылгыны кым сиген-биле азырап чораан ийик?

— А мен азыраарым ол-дур.

— База үүлдүг чүве эвеспе оң.

— Ынчанмайн канчаар. Чылгы малды эртем ёзузу-биле ажаап, азыраар болза, төрүүр 100 беден 100 кулунну ап болур арга бар деп, зоотехниктер чугаалаар чүве-дир. Мен ону барымдаалап турарым ол.

— Ол-даа үүлдүг болбайн, Санчы-Мидипович. Шын шиитпирлеп алган-дыр силер. Мен хууда төрүүр 100 хөрга онааштыр 100 хураган алырын хүлээндим. Сээң-биле чаржып болур мен.

— Чарышпайн канчаар. Кулунаар белерни боозу улгадып, төрүүр чоокшулап турда, сиген-биле тургузу азыраар, оларны кыры серилиг кажаага тургузар, аная кулунарны доруктуг-ар бодап алдым.

— Ана, хей дег кылдыр азыраар апаар ышкажыл сен. Ынчаар азырап, ажаар болза, кулун кайын оскундурар. Шынап-ла 100-тен 100-түү алыр апаар.

Чылгычы биле хойжу арызында чаржыр деп аная-ла дугуржуп алган. База бир чарыш оду шак ынчаар чайнап үнген.

Он тонна сигенни кезип белеткээш, кыштаанга чедирип алган. Мурнунда кажаа чок турган өдекке хат, салгын кирбес делгем хананы туткаш, кырынга бедик сери кылган.

1970 ЧЫЛ. Чылгычының кылган шенелдезиниң түңнели үнер чыл ол. Бады-Хөө Санчы-Мидипович кыжын чылгызын чер одарынга кадарып келген. Арай арык-доруктуг богба-чавааны демги серизинге үскеш, сиген-биле чемгерип турган. Шала часкаар, төрүүр белерниң боозу улгады бергенде, өдек чоогуида одарларга кадарып, мырыңай кулунаар четкен белерни 4—5 хонук бурунгаар эминиң сүү дүшкенин көрүп турган, делгем сарайга үзүп алгаш, тургузу азырап эгелээн. Төрээн белерни кулунары доруккуже чедир он хонук хире база-ла азыралга тургузуп турган.

Шак ындыг ажаалданың түңнели магалыг болган. 100 беден 100 кулук, 1970 чылдан эгелээш-ле чылгычы Бады-Хөө Санчы-Мидипович ол чаа аргазын ажыглаан, чыл бүрүзүнде 100 беден 100 кулунну ап келген...

— Мээң кылган шенелдем ындыг болган ийин—деп, Бады-Хөө Санчы-Мидипович солун чугаазын түңнедч. Оон папиросун кыпсын алгаш, ак-көк шыны думчуундан буруладып үндүрбүшаан, кезек ыыт чок олур оң. 63-түү ажыр базын аксыы берген, буурул баштыг, ынчалзажок адак-бышкаа чиик, аныяксыг кылдыр көстүр чылгыны топтап көрүп олур мен. Ону 63 харлыг дээрзинге кижи бүзүрээри берге болду. Дуртсыны кыскажаак, ынчалзажок аптара дег калбак хөректиг, мөге-шыыраа даштындан илден. Чугаалап орда ана, аксымнаан чүгүрүк ааг-ла. Хөглүг, чугаакыр-даа, оюн-баштаа-биле улусту бо-ла каттырты бээр.

— 63-түг деп че? Алдан ажары аная чүве ышкажыл, ооллар. Бо хире эки үеде кижи чүге кырыыр боор! Алдаанаан сен дээш, меңээ пенсия доктааткаш, кырган кижи дыштан дидилер. А мен дыштанырынга чөпшээрешпедим. Ажылын канчап каар боор? Кадыым ам-даа шыырак. Чедеп харга чедир чылгычылаар бодалдыг мен.

Кезек болганда, кижиниз чугаазын база уламчылады:

— Кылган шенелдемниң түңнелдиг болурунга көңгүс бүзүрексевес турдум. Харын эгезинде ону кылырындан далдарап кат болган болбазык мен бе. Бодап-даа көрүнер-даан. Бистиң ада-өгбевистиң угунда кым чылгыны сиген-биле кажаага тургузу азырап чоржук? Ол кончуг дошкун мал болгай. «Мээң бо чымыжым хей чүве эвеспе аан» ыыдыр бодап тургулаан мен. Ынчалзажок дуржулга кылырында хор бар эвес дээш, шенелдени үргүлчүлеп, ам. А түңнели мени шынап-ла өөртү. Үндүрген күш халас бар-баан. Ону өске чылгычылар база ажыглаар апаар.

Бады-Хөө Санчы-Мидипович Ынаалай Эрзин районда «Чаа оруқ» колхозтуң чылгычызы. Ол 1959 чылда колхозтан 500 баш чылгыны каларары-биле хүлээп алган. Оон кадарган чылгызындан 15 чыл дургузунда чылда-ла ортумаа-биле 200—250 баш чедир малды эзтке дужаап келген. Кежээ, кызымак, амыр-дыжын бодавас ол кижи төрээн колхозунга чеже хире орулганы бергеил? Ортумак чижээ-биле алырга, Бады-Хөө Санчы-Мидипович 3000 ажыг малды өстүрүп берген, азы ол дээрге 750 тонна ийикпе, 810 муң рубль-дир. Эскет чок бо ажыл-ишчиниң кинрген үлүг-хуузу ол хире улуг-дур.

ХООЧУН ЧЫЛГЫЧЫ тоску беш чылдың эрткен дөрт чылдарында чыл санында-ла төрүүр 100 беге онааштыр 100 кулунну менди дургузуп келген. Чылгы мал ажылынга ындыг бедик көргүзүглүг кижи моон мурнунда бистиң республикага турбаан. Ол дээрге, ёзулуг рекорд-тур! Ол бодунуң беш чыл планын 1974 чылда-ла күүседиткен болгаш ам ону беш чылдың үлүүнге кирер ажылдап турар. Ат-сураглыг чылгычы бо өгелеп турар 1975 чылда база-ла 100 беден 100 кулунну алырын хүлээнгеш, «Тес-Хем» совхозтуң мурнакчы чылгычызы Сандый-оол Очуроолду социалистиг чарышка кыйгырган.

Чылгы малды өстүрериңе, оон ажыктыынга хамаарыштыр Ынаалай мынчаар чугаалады:

— Чылгы кончуг ажыктыг, өзүүчел, азырап ажаарынга хей чарыгдал үнмес мал. Шаанда бистиң тыва улус чылгы малды бүгү талазы-биле ажыглап турган болгай. Ам чылгы малды чорук кылып мунарынга, чүк сөөртүрүнге шоолуг ажыглавас, оон баш саныы өстүреринге кичээнгей кошкак аларганы хараданчыдыр. Ажыктыг, эвээш карылгалыг бо малды өстүрер, ону ажыглаар айтырыгны тургузары эргежок чугула апарган деп бодаар кижи мен.

— Мал ажылынга хамаарылгалыг бүгү кижилериң харыысалгазын бедидер дугайында айтырыгга хамаарыштыр бодалыкар кандыгыл, Бады-Хөө Санчы-Мидипович?

— Ону шиитпирлээри эргежок чугула чүве харын. Ол дугайын бистиң колхозтуң хойжузу, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады Соян Алдын-оол шын бижээн чорду. Мен оон саналыңа бүрүү-биле катчыр мен. Хамык ужур малчын кижиниң харыысалгалыг болурунда. Хей чылдар дургузунда чылгы кадарып келгеш, чангыс-даа баш мал чайдирип көрбелим. Чылгыны хайгаараары өске малдан берге-даа болза, бодуңнуң кызымаам-биле ону менди ажаап, өстүрүп тур мен. Өске малчыннар харыысалгазын медереп билир, ажылынга кежээ, кызымак болза, мал чүте чидер боор. Харыысалга чок ийи-чаңгыс кижилерни мал ажылындан чайладырының үези келген.

Эрзиниң сураглыг чылгычызы-биле оон ажыл-ижиниң дугайын дыка үр хөөрештивис. Кежээниң мурнунда — мактал деп үлегер чугаа бар. УАЧДниң алдын, мөңгүн, хүлер медальдары. Күш-ажылдың Кызыл Тук орден Ынаалайның хөрээн каастан турар. Ол Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп бедик атты база чедип алган. Бады-Хөө Санчы-Мидипович бодунуң байлак дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип турар. Дыка хей аныяктарны чылгы кадарарынга өөреткен. Ам бодунуң оглу Сергейни чылгычы кылдыр өөредип турар. Ак сеткилдиг, ажылга кызымак, чылгычының үре-түңнелдиг ажыл-ижи ындыг болду.

К. АРАКЧАА.

АЛДАРЛЫГ ПОЛКОВОДЧУ

1905 чылдың декабрь 9-туң «ханыг воскресеньезинде» Кышкы ордуга Николай II хаанга дилег чедирген муңмуң ажылчыннарның чыскаалынга 20 хар четпээн аныяк оол ол херектиң ажык чогун тайылбырлап, кижилерни бүзүредирин кызыдып чораан. Ол дээрге большевик эш-ооргу-биле партияның даалгазын күүсөнри-биле чоп аразынга чораан Михаил Фрунзе-дир. Литейный көвүрүүнүң чоогунга ол холунче балыгладыпкан. Ынчалза-даа балыг оң ол хүнден эгелеп сагыш-сеткилинин мунгараазынга деңнежип ыыдавас. «Январь 9-та төгүлген хан өжээн негээринче кыйгырып турар. Ам меңээ кайнаар баары тодараттынган. Бүгү бодумну революцияга бердим» деп аразынга чагаазынга ол «ханыг воскресенье» соонда бижээн. Михаил ынчан Петербургтуң технология институдунга өөренип турган. Молдавиядан ужталган, шериг албаныдан халашкаш фельдшерлеп ажылдаг чораан адазының өлгениниң соонда өөредилгезин уламчылаары аная берге турган. А бергелер ону дадыктырган. «Амыдыралдан чиик оруктар дилевес мен. Төөгүнү башкарып турар хоойлуларны билип алгаш, амыдыралдың эзеринче шыныып, амгы ниитилелдиң эң мурнакчы аңгызы — ажылчын аңгы-биле каттыжып, оон үзел бодалдары, идегели-биле, оон демисели-биле чурттаа, бүгү чүвени үндезинин-биле өскертири — мээң амыдыралымда сорулган ындыг» деп, партияга кирген соонда акызынга бижээн чагаазынга ол бодунуң бодалдарын илереткен.

Институтту доозар ужур Фрунзеге таварышпаан. А ол ёзулуг университетти Иваново-Вознесенскинин. Шуаның ажылчыннарының демиселин удуртуп тура эрткен. Орта оон башкылары ленинчи школаның революционерлери Ф. А. Афанасьев («Отец»), Е. А. Дунаев, О. А. Варенцова олар болган. 1905 чылдың чайынында Ивановонун пөс-таавыжыларының сураглыг стачказының, ажылчыннарның дайынчы дружиналарының баштынчыларының бирээзи «Эш Арсений» (Фрунзениң чажыт шолазы) турган. А Москвага декабрь тура-халыышкының үезинде Ивановонун дайынчы дружиназын Фрунзе удуртуп турган.

1909 чылда М. В. Фрунзе полицейжиниң амы-тыныга халдаан деп нүүлдеткеш, Владимир кара-бажыңына ааш чыл болган. Ийи катап азын өлүрер кылдыр шиитпирген. Шииткел маная үезин Фрунзе шериг херээ, эрге-хоойлу үндезиннери, англи дыл өөренип эрттирген. Шаажыладыр кижилерни алгаш барып турган камерызынга эжинге:

— Сөөлгү тынымга чедир кижи боп артар херек!— Шагдааларже имнээш:— Болларның-биле дүү оранга англилеп чугаалажыр мен — деп, баштактанган.

Шаажылалды шөлүлге-биле солаан. Ол дугайын чарлаптарга, Фрунзе аас-кежиктиг каттырышкан. Кара-бажың начальниги:

— Шөлүлге дээрге селгүүстээшкин эвес болдур ийин. Диштериңер дужуп, баштарыңар дүгү агарып каарга хостап салыптары чадавас. Сибирь силериң-биле ылчынайнын турбас — деп сезиглелээн.

— Сибирь коргунчуг эвес! Ынаар орук чаңгыс, оортан дедир оруктар хөй—деп харылаан. Шөлүлгеден ол шынапла дезипкен.

Февраль революциязын Минскиге уткуп алган. Хоорайның милиция начальнигинге томуйлаткан. А 1917 чылдың күзүнүде Барыын фронтунуң армиязының фронт комитединин кежигүнү апарган. Оон Шуяга эвээ келгеш, хоорай Советиниң күүсекчи комитедин даргалап, а 1918 чылдың чайынында Ивановонун партия организациязын удуртуп турган, Ивановонун ажылчын отряды-биле Чөөн фронтуга барган. 1918 чылдың декабрь 26-да республиканың революстуг шериг чөвүлели М. В. Фрунзени 4-кү армияның командылакчызынга депшиткен. Ол хүнден эгелеп Фрунзениң алдарлыг шериг полководчу оруу эгелээн.

1919 чылдың чазынында Чөөн фронтунуң мурнуу бөлүүнүң колчакчыларны чылча шаварынга кол идиг болган төөгүлүг шавар халдаашкыны эгелээн. Ол бөлүктүң командылакчызы Фрунзениң шериг стратегтиг, удуртукчу уран мергежили хаанның үениң кадржаан генералдарынындан ушчок артык боп илерээн. Ону тиилелгеже 1905 чылда-ла өөскээн өжээн, демиселге өлген эш-ооргунуң, кара-бажыңга каңгыраан кинчилер дугайында уттундурбас бодалдар аткарган. Оон соонда Туркестан, Мурнуу фронтуларга чидиг демисел... Крымга дуй дептинген Врангельди чылча шаварда Фрунзениң кан дег быжыг соруу кызыл шериглери Сиваштың доштуг суун кежир, Турк чалын ажыр тиилелгеге эккелген.

ССРЭ-ниң шериг болгаш далай херектериниң улус комиссары, Революстуг шериг чөвүлелиниң даргазы Михаил Васильевич Фрунзениң чурттал-газы 40 харлыг турда ара үзүлген. Ол чурттал-газының 21 чылдарын революция хөрээнге харам чокка берген.

ДЕЛЕГЕЙ бо хүннерде

ЧИЛИ ПАТРИОТТАРГА ХОСТАЛГА!

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Сантьягодан кээп турар дыңнадыгларны ёзугаар алырга, Улусчу чаңгыс эптиң хунтага туттургаш хорудаттырган, «Риток» хорудал лагеринде турар хей-хей удуртукчуларны берге аарып турар. Хорудадып турар байдалының баксыраанының, чогуур медицина дузаламчызын албайн турарының түңнелинде национал экономика министри чораан Карлос Матустуң, иштики херектер министринин оралакчызы чораан Даниэль Вергариың, Чилиниң ажылчы чоннарының чаңгыс аай профтевүүнүң көскү удуртукчуларының бирээзи Аламиро Гусманның, өске-даа политиктиг болгаш профэвилел ажылдакчыларының кадыы баксыраан.

Чилиниң фашизмге удурланыышкынының киржикчилериниң дыннатканын ёзугаар алырга, «Трес аламос» дээр хорудал лагеринге өске 500 политиктиг хорудатканнар-биле кады каш-даа ай дургузунда турган генерал Альберто Бачелеттиң кадайы биле уруун Чилиде шериг хунтазының дужаалын ёзугаар чурттан шөлүп үндүрген. Чүгле оларның бирээзиниң ашаа болгаш бирээзиниң ачазы Улусчу чаңгыс эптиң идепкейлиг ажылдакчылары турган дээш, оларны тудуп хорудаан турган. Генерал Бачелет эрткен чылын мартта хорудалга араатанзыг хинчектээшкинден амы-тынын оскунган.

Анхелика биле Мичеле Бачелеттиң хосталганы чили патриоттар-биле делегейниң эпсеткил каттыштырылгазының тиилелгези болган.

1975 чылды херээжениң делегей чылы кылдыр Каттышкан Нациялар Организациязының чарлааны—социал-экономиктиг болгаш политиктиг амыдыралга херээжен чоннуң киржилгезиниң улам калбарганының херечизи боп турар.

Америк коммунистерниң «Дейли уорлд» солунунга парлаан фотоделгелгеден бо чурукту алган.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

И К П-Н И Н Х СЪЕЗДИЗИНДЕ

ВИДЖАЯВАДА. (СЭТА-ның корр). Индияның Коммуинистиг партиязының Виджаявада эртип турар Х съездизи делегейниң чугула айтырыгларының талазы-биле резолюциялар хүлээп алган.

Съезд тускай резолюциязында Португалияның фашистиг ёзу-чурумну дужургенинге, демократтыг күштериниң тиилээнинге байыр чедирген.

Съезд Чилиниң улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазының резолюциязынга Индияның фашизмге, империализмге удур, тайбың, демократия болгаш хамаарышпас чорук дээш туржуп турар хей-ниитизиниң Луис Корваланны база өскедаа политиктиг хорудатканнарны хостаары дээш, Чилиниң улузунуң демократтыг эргелерин катап тургузары дээш, фашистиг шериг хунтазын дипломатия, экономика талазы-биле бүрүн чаасканзырадыры дээш делегей шимчээшкининге идепкейлиг киржириниң эргежок чугулазын демделээн.

Чоокку Чөөн чүкте Израильдиң чагырыкчы бөлүктери америк империализмниң деткимчези-биле чаа дайынга белеткенип турар. ИКП-ниң съездизинда айыылдыг байдал барының ханы дүвүрээшкинин илергейлээн. Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женеваның тайбың конференциязының ажылынга Палестинаны хосталга организацияның бүрүн эргелиг киржириңге дүүштүр ук конференцияны доп-дораан катап ажылдадып эгелээринче болгаш эжелеткен бүгү араб девискээрлерден израиль шериглерни үндүрерин, Палестинаның араб улузунуң национал эргелерин хандырарын негээн КНО резолюциязын күүседирин чедип алырынче ук резолюцияда кыйгырган.

Индий-Кыдат талазы-биле үндүрген резолюцияга Индияның коммунистери Париж дугуржулгаларын америк империализмниң деткимчези-биле күүсеттирбейн турар Тхиеуунуң диктатор ёзу-чурумун буруу шапкан болгаш ВДР-ниң чазаа биле МВР-ниң Революстуг түр чазааның тайбың күжелиишкиннерин деткип турарын илергейлеп дыңнаткан.

ЧАҢГЫС ЭП ДЭЭШ

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентин коммунистериниң «Нуэстра палабра» солуну Аргентинада иштики политиктиг байдалды анализтээн редакция чүүлүн парлап үндүрген. Башкарыкчы перонисчи партияда болгаш чазактың бодунда барыын үзелдиг бөлүглежишкиннериниң иштики демиселинин үржүү-биле кризистиг байдал тургустунган деп, мурнуку чүүлде бижээн. «Башкарыкчы партияда барыын үзелдиг күштер боттарының партиязының чамдык бөлүглежишкиннерин ацылай көргеш, оларга хамаарыштыр болгаш соңгулда мурнунда аазаашкыннарны күүседирин негеп турар чон күштеринге хамаарыштыр шаажылалдыг хемчеглер алган. Олар ындыг хемчеглер алырын амдаа үргүлчүлеп турар» деп, ук чүүлде чугаалаан.

Амгы үеде чазактың болгаш удурланыкчы партияларның аразынга ажык, ылап турушту, чугаалажыышкынар херек кырында соксай берген. Ниити демократчыдылгага ол айыылдыг боп турар деп, солун демделээн.

Чуртка күрүне эргилдези болурунуң айыылы бар апарган. Ону помещик хөренгитеннер, империалистиг монополиялар болгаш АКШ-тың төп разведка эргелери белеткеп турар деп, «Нуэстра палабра» айыткан.

«Нуэстра палабра» реаксылыг идегеттерге ойтур шаныышкын бээр дээш, чаңгыс эптиг болурунче Аргентинаның демократтыг күштерин, хөренгитеннерге болгаш империализмге удур бүгү күштерин кыйгырган.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БЕРЛИН. Герман-совет найырал ниитилелиниң Төп баштаар черинің хуралы Берлинге ажыттынган. Фашизмден хосталганының 30 чыл оюнга белеткелдиң чоруп турарын ында чугаалажып турар.

Ол темага « хамаарыштыр ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ук ниитилелдиң Төп баштаар черинің президиум кежигүнү Э. Мюккенбергер клеткел кылган.

ПАРИЖ. Марксисчи бодалдың «Херээженнер бөгүн болгаш даарта» деп темалыг неделязы ында ажыттынган. Неделяны марксисчи шинчилелдер төөү ыылдыг-на эрттирип турар.

Франциянның Коммунистиг партиязының ол улуг идеология ажылын эрттиреринге капсырлаштыр капиталистиг ниитилелде херээженнериң байдалынга, ажылчы чоннарның идеология болгаш аңгы демиселинге херээженнериң ролюнга холбашкан база өзүп олурар салгакчыларны кижиэйдериниң айтырыгларын чугаалажып турар.

НЬЮ-ЙОРК. Эрткен чылдың декабрьда Нью-Йорктуң 37 муң чурттакчызы ажыл-чоктар хүрээлериниге немежип киргеп. Оларның саны ол хоорайда 260.700 кижи болган деп, Нью-Йорк штаттың эрге-чагырга чери дыңнаткан. Ноябрьда болгаш декабрьда хоорайга ажыл-чоктар санының көвүдээри оларның ниити-национал зайы-биле көвүдээриниң барык 3 катап мурнаан, чогум деннели 8,5 хуу болган.

ТОКИО. Киото префектураның Камэока хоорайынга соңгулда болган. Аная дөрт коммунист-кандидат ол хоорайның чагырга черинге соңгуткан. Хоорай чагыргазының хуралынга социалистиг болгаш Комэйто партияларының ийи төлээлекчизин база соңгаан.

Январь 17-де болган соңгуладга Камэоканың хоорай чагыргазының даргазынга демократтыг күштериниң төлээлекчизи Кодиманы база соңгаан.

ДЕЛИ. Индияның соңгу штаттарынга улуг күштүг чер шимчээшкиннери база бир катап болган. Химчал-Прадеш штаттың хей-хей районнарынга чуртталга бажыңнары болгаш албан черлериниң бажыңнары үрелген. Айылга таварышкыннар бар. Индияның соңгу штаттарынга январь 19-та сөөлгү 70 чыл дургузунда эң улуг чер шимчээшкиннери болган. Чер шимчээшкининиң дал ортузу Делиден 550 километр соңгу талада болган.

МОГАДИШО. ССРЭ-де улус өөредилгезиниң хөгжүлдезинге тураскаатқан совет-сомали найырал кежээни Могадишонуң совет культура төвүнге болган. Кежээге келген хей санныг аалчылар — башкылар, сургуул аныяктар, аныяктар организацияларының артистери совет башкыларының чугаларын соңуурган дыңнаан, «ССРЭ-де өөредилге хөгжүдези» деп фотоделгелге-биле олар танышкан, совет эвилелдешкен республикаларда чырыдыышкын системазының ажылының дугайында кино көрген.

БЕЙРУТ. Израиль болза эжелеп алган араб девискээрлеринге террор, күүлел үүлегеллерин үргүлчүлеп турар. Газа секторунга сөөлгү хүннерде израиль эрге-чагырга черлери араб чоннуң ортузунга массалыг үжелгелер кылып, кижилер тудуп хорудаан. Эжелекчилер тайбың чонну хей катап боолаан Оон түңнелинде өлүрткен болгаш балыгларын кижилер бар деп, Палестинаның информация агентилери дыңнаткан.

АДДИС-АБЕБА. Эритреяның административтиг төөү — Асмарның байдалы дүшкүүрлүг. Январь 20-де Ассабтан 50 километр ырак черге кыыр чүүл сөөртүп алгаш Аддис-Абебаже бар чораан чеди автошистерны билдинмес кижилер өрттедипкен деп, Эфиопияның административтиг түр шериг комитединиң төлээлекчизи журналистерге дыңнаткан. Оон мурнунда Ассабтын нефть болбаазырадыр заводун суг-биле хандырар дамчыдыга дээш чазылдырыышкын күжү-биле үрээн.

ЛОНДОН. Родезияның каргыс шагдаа идеегтери чурттан африкан чонунуң төлээлекчилерин электри күжү-биле химчектеп, араатанзыг эттеп-эриидеп турар. Калбарып турар национал-хосталгалыг шинчээшкинни базар дээш, сөөкнүн ылгаар ёзу-чурум хөрээженнерни, кыргынарны болгаш уругларны-даа хинчектээриидеп безин чалданмайн турар. Ындыг дүржок үүлгедиглер боп турарын херечи католик лама Ламонт медеглээн. Родезияның эрге-чагырга черлериге ол араатанзыг үүлгедиглериң тодаргай барымдааларын дыңнаткан турбуже, олар ону чайладыр талазы-биле кандыг-даа хемчег алырындан өйталаан деп, Ламонт демделээн.

(СЭТА).

АЛДАРЛЫГ ПОЛКОВОДЧУ

1905 чылдың декабрь 9-туң «ханыг воскресеньезинде» Кышкы ордуга Николай II хаанга дилег чедирген муңмуң ажылчыннарның чыскаалынга 20 хар четпээн аныяк оол ол херектиң ажык чогун тайылбырлап, кижилерни бүзүредирин кызыдып чораан. Ол дээрге большевик эш-ооргу-биле партияның даалгазын күүсөнри-биле чоп аразынга чораан Михаил Фрунзе-дир. Литейный көвүрүүнүң чоогунга ол холунче балыгладыпкан. Ынчалза-даа балыг оң ол хүнден эгелеп сагыш-сеткилинин мунгараазынга деңнежип ыыдавас. «Январь 9-та төгүлген хан өжээн негээринче кыйгырып турар. Ам меңээ кайнаар баары тодараттынган. Бүгү бодумну революцияга бердим» деп аразынга чагаазынга ол «ханыг воскресенье» соонда бижээн. Михаил ынчан Петербургтуң технология институдунга өөренип турган. Молдавиядан ужталган, шериг албаныдан халашкаш фельдшерлеп ажылдаг чораан адазының өлгениниң соонда өөредилгезин уламчылаары аная берге турган. А бергелер ону дадыктырган. «Амыдыралдан чиик оруктар дилевес мен. Төөгүнү башкарып турар хоойлуларны билип алгаш, амыдыралдың эзеринче шыныып, амгы ниитилелдиң эң мурнакчы аңгызы — ажылчын аңгы-биле каттыжып, оон үзел бодалдары, идегели-биле, оон демисели-биле чурттаа, бүгү чүвени үндезинин-биле өскертири — мээң амыдыралымда сорулган ындыг» деп, партияга кирген соонда акызынга бижээн чагаазынга ол бодунуң бодалдарын илереткен.

Институтту доозар ужур Фрунзеге таварышпаан. А ол ёзулуг университетти Иваново-Вознесенскинин. Шуаның ажылчыннарының демиселин удуртуп тура эрткен. Орта оон башкылары ленинчи школаның революционерлери Ф. А. Афанасьев («Отец»), Е. А. Дунаев, О. А. Варенцова олар болган. 1905 чылдың чайынында Ивановонун пөс-таавыжыларының сураглыг стачказының, ажылчыннарның дайынчы дружиналарының баштынчыларының бирээзи «Эш Арсений» (Фрунзениң чажыт шолазы) турган. А Москвага декабрь тура-халыышкының үезинде Ивановонун дайынчы дружиназын Фрунзе удуртуп турган.

1909 чылда М. В. Фрунзе полицейжиниң амы-тыныга халдаан деп нүүлдеткеш, Владимир кара-бажыңына ааш чыл болган. Ийи катап азын өлүрер кылдыр шиитпирген. Шииткел маная үезин Фрунзе шериг херээ, эрге-хоойлу үндезиннери, англи дыл өөренип эрттирген. Шаажыладыр кижилерни алгаш барып турган камерызынга эжинге:

— Сөөлгү тынымга чедир кижи боп артар херек!— Шагдааларже имнээш:— Болларның-биле дүү оранга англилеп чугаалажыр мен — деп, баштактанган.

Шаажылалды шөлүлге-биле солаан. Ол дугайын чарлаптарга, Фрунзе аас-кежиктиг каттырышкан. Кара-бажың начальниги:

— Шөлүлге дээрге селгүүстээшкин эвес болдур ийин. Диштериңер дужуп, баштарыңар дүгү агарып каарга хостап салыптары чадавас. Сибирь силериң-биле ылчынайнын турбас — деп сезиглелээн.

— Сибирь коргунчуг эвес! Ынаар орук чаңгыс, оортан дедир оруктар хөй—деп харылаан. Шөлүлгеден ол шынапла дезипкен.

Февраль революциязын Минскиге уткуп алган. Хоорайның милиция начальнигинге томуйлаткан. А 1917 чылдың күзүнүде Барыын фронтунуң армиязының фронт комитединин кежигүнү апарган. Оон Шуяга эвээ келгеш, хоорай Советиниң күүсекчи комитедин даргалап, а 1918 чылдың чайынында Ивановонун партия организациязын удуртуп турган, Ивановонун ажылчын отряды-биле Чөөн фронтуга барган. 1918 чылдың декабрь 26-да республиканың революстуг шериг чөвүлели М. В. Фрунзени 4-кү армияның командылакчызынга депшиткен. Ол хүнден эгелеп Фрунзениң алдарлыг шериг полководчу оруу эгелээн.

1919 чылдың чазынында Чөөн фронтунуң мурнуу бөлүүнүң колчакчыларны чылча шаварынга кол идиг болган төөгүлүг шавар халдаашкыны эгелээн. Ол бөлүктүң командылакчызы Фрунзениң шериг стратегтиг, удуртукчу уран мергежили хаанның үениң кадржаан генералдарынындан ушчок артык боп илерээн. Ону тиилелгеже 1905 чылда-ла өөскээн өжээн, демиселге өлген эш-ооргунуң, кара-бажыңга каңгыраан кинчилер дугайында уттундурбас бодалдар аткарган. Оон соонда Туркестан, Мурнуу фронтуларга чидиг демисел... Крымга дуй дептинген Врангельди чылча шаварда Фрунзениң кан дег быжыг соруу кызыл шериглери Сиваштың доштуг суун кежир, Турк чалын ажыр тиилелгеге эккелген.

ССРЭ-ниң шериг болгаш далай херектериниң улус комиссары, Революстуг шериг чөвүлелиниң даргазы Михаил Васильевич Фрунзениң чурттал-газы 40 харлыг турда ара үзүлген. Ол чурттал-газының 21 чылдарын революция хөрээнге харам чокка берген.

ӨРТЭЭН БЕРБЕСТЭЭН

Бай-Тал көдээ Советтиң девискээриниде ажылчы чон артыкшылдыг малдарын Тээли суурда мал хүлээп алыр черге идепкейлиг аажок дужаап турган. Ынчалза-даа мал хүлээп алыр пунктунуң ажылдакчылары чоннуң идепкейин өөрүе чаңнай каантар улус иргин. Ол пунктунуң эргелекчизи эш Олчат-оол овуузунуңгла!.. «Малынар шыырак-ла деңзилиг-дир»—суг дигилээр. Ынчап чоруй, оон арны хуула бергилээш, келген кижилерни кайгадыптар.

— Мал өртээнге дораан бериптер акшавыс бар эвес. Та кажан-чежен үнер акша, элээн шыдажып, манаар апарган-дыр силер ийин—дээш, келген кижилерни чорудуптар.

Чамдыкта мынча дээр:

— Кассиривис Дөн-Терезинден бөгүн аттаныпкан-дыр. Даарта келзиңерзе, акша ам-на бүдер ышкаш...

А манаарга, куруг-ла боор. Манаашкыннар ай-айы-биле үргүлчүлеп келген.

Оон ужурунда Бай-Тал көдээ Совет хуу чондан эзт садып алырының чыл планын күүсетээн. Чон малын Төп-Терезинче сүрүп аппарын дужаар, азы малды соккаш, эллин эвээштеп дужаар апарган.

Мал хүлээп алыр пунктунуң кассирлери каш удаа солушкан. Сөөлгү кирген кассир бо чылдың январының бирги чартыында каш хонучта ажылдаап, чамдык кижилериниң алыр акшазын бергилээш, ам шуут көзүлбестээн.

Бай-Тал салбыры эрткен чылдың сентябрьдан бээр 30 инек, 40 ажыг хаван дужааган. Тээлиде ол пунктуга эрткен чылын мал дужааган кижилер чоокку хүннерге чедир акшазын албаннар.

Бо айтырыгны дарый шиитпирлээр өй келген.

М. КАРА.

Революцияның херээ дээш чурттаан амыдырал

Мурнунда Индий-Кыдаттың Коммунистиг партиязы деп адап турган, ам Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязын үндезилеп тургусканындан бээр 45 чыл оюн вьетнам улус 1975 чылдың февраль 3-те демделээр.

... Ханой нуң төп районунуң уруг-дарыы хүннүң-не Чан Фу аттыг школаже чоруп турар. Республиканың Хайфон хоорайында Чан Фу аттыг кудумчулар бар, тараачыннар ол атты эдилээн кооперативтериниң шөлдериниде ажылдап турар, ол атты хой заводтарга болгаш фабрикаларга тывыскан. Чан Фу—революция дээш чурттуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселчи, Индий-Кыдаттың

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедишкиннериниң делгелгезинин «Совет парлалга» болгаш «Совет культура» дээр павильоннарында көскү агитацияның эн дээре хевирлериниң Бүгү-эвилел делгелгези январь 29-та ажыттынган.

Ийи мун дөрбелчин метр шөлде көскү агитацияның бүгү хевирлерин — политиктиг лозунгларны болгаш плакаттарны, каастаан паннолларны, хүндүлел болгаш күш-ажыл алдарының самбыраларын, тематиктиг стендилерни, өңнүг солуннарны, фотовитриналарны, анзы-бүрү таблицаларны, чуруктарны, схемаларны база бажыңнар, кудумчулар, шөлдер, хоорайлар, заводтар девискээрлерин уран-пропагандачы арга-биле шимээриниң хевирлерин калбаа-биле делгеп көргүскен.

Көскү агитацияның эң дээре хевирлериниң Бүгү-эвилел делгелгези «Партияның планнары—чоннуң планнары» деп лозун-биле эртип турар болгаш ооң иштинде өлүн каш тематиктиг кезектер бар: «Ленинниң партиязы—коммунизм тургузукчуларының авангарды», «Тайбыңның совет программазы боттаның турар», «Коммунизмни аныяктар тудар», «Чоннуң тургускан бүгү күүлдери идегелдиг камгалалда» болгаш өске-даа.

Бүгү эвилелдешкен республикалардан, крайлардан болгаш областардан Москвага ийи мун ажыг экспонатты эккелген. Бүгү-эвилелдиң бо делгелгезиниң киржикчилериниң аразында улетпүр бүдүүлгелери, колхозтар болгаш совхозтар, дээди ооредилге черлери, техникумнар, чөгаадыкчы каттыжышкынар, улуг-улуг ном үндүрер черлер бар.

Хөй санныг тематиктиг стендилер, өңнүг көргүзүглер, диаграммалар болгаш схемалар СЭКП-ниң XXIV съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырып турарын чугаалап турар. Делгелгениң организакчылары семинарлар, ужуражышкыннар, чугаалажышкыннар, көрүкчүлерге консультациялар кылырын баш бурунгаар көрүп планнаан.

(«Известия» солундан).

ҮЕ БОЛГАШ АЯН-ШИНЧИ

Шагның шапкын маңы-биле
Чаа мода ачыр-дачыр сүржүп орар.
Келир чүс чыл хаяазында
Хептиң майыын амдыызында чураалак бис.
Дүүнгү тар-тар чүвүрлерни
Алгыг клөш делгиирлерден үндүр кыскан.
Амгы мода галстугу
Дүжүлгеде орнун быжыг эзлеп апкан.
Бодавыже, хеп-сын туржун,
Модалар ам этте-септе нептерөңгей:
Карак шили, карандаш, ном
Хаптыг, карттыг—каш күүл хемчэзл, хевир, өңнүг;
Бажың, хоорай, суурларывыс,
Парк, шөлдер бир-ле солун шинчи кирген;
Чугаалаар, көөр хереклелдер.
Шуушкан чычаан, ужар-хеме канчаар хуулбаан?!
Тыртар таакпы, ижер, чиир чем,
Тывызык дег, чеже янзы аттыг-сыптыг...
Кандыын шилип, хереглээрин
Карманың шаа—ажылдап бээр шыдал билир.
Башта аян база онза:
Барык бежен харлыглар-даа чалыы, чараш!—
Ада-чурттуң байын, шыыраан,
Амыдырал экижээнин сөглеп турар.
Бөгүнгү чаа аян-шинчи
Бөмбүрзеике алыс даарта эрги апаар.
Болбаазын шаг—бо шаг ындыг:
Бөдал, угаан үүден узак—сайзыраңгай!

Салчак МОЛДУРГА.

Ийи терек аразында болчаавыста
Ийлээр четкен сени манап тур мен, сарыым.
Теректериң эжежи мээ хамаан эвес,
Дегийт келгеш, кыстың чүрээн оожургадам.

В. ДОНГАКТЫҢ чураан чуруу.

ДАГДЫНЫКЧЫМ

КОНКУРСКА

(Чечен чугаа)

Январьның сыылааш дүвүү соңганы дызырады соктап, кел дивээн дүнеки аалчы дег, амбар эжиин хылырады тыртқылай-дыр. Радиода хойжуларга дамчыдылга чоруп тур. Чылыг бажында, чымчак орунда чыдып алган, караам шийпкен, дыңнап-ла чыдыр мен. А радиода мээң кырган өңүүм Лопсан-Серен дугайында чугаалап тур. Ындыкы өрээлде «Модалар журналы» ажып олурган кадайымче алгырдым.

— Кадай, а кадай!

— Ыы... Чүүже?

— Радиода Лопсан-Серен акыйның дугайын чугаалап тур, дыңнап олур сеп бе? Бистиң бир аан, таныжып алганывыс. Оон бээр ам...

— Кым че?!— деп, кадайым дагын айтыргаш, ынаар-ла помчуттуна-дыр: — Болгарияның кышкы сезонда модазы. Узун уинуг хереэжен сапыктар.

Сагыш салбас боорга база-ла алгырдым:

— Көңгүловичниң дугайында чугаалап тур. Дыңнап ор сеп бе? Мен аңаа дузалакчы кадарчы турдум, сеп—сакманщик. Оон бээр ам...

— Ыы, демги бир аал де. Каям, бээр келем, бо костюмнуң чаражын көрем. Чырык өңнүг, кара арыныг кижээ сеңээ — деп чорда, ажына хона бердим.

— Модаңны морзук кудуруунга багла, агбаймы!...

Радиода сээң дуржулгаңны дамчыдып тур, акый. Ам сээң дугайында кымга чугаалап бээр кижи боор мен, Көңгүлович. Сени бо сактып ор мен.

Ол кыжын хар улуг чагган. Хүндүс хүн херелинге-даа, дүне ай чырыынга-даа долгандыр бүгү-ле көстүр чүве—ак. Дагларның хүнээрек талакы, бозур кара-кара хаяларлыг мээстерин безин, хар дүвүлээш, агарты хөртүктеп каапкан. Бистиң бо черге үш чыл улаштыр улуг хар чаап келген. Бойдус ынчаар чаңнай бээрге, улуг улус «хар оруктай берген» дижир боор ийин. Мен база үш чыл улаштыр, совхозтуң база бир шыырак малчыны Лопсан-Серен Көңгүловичиге дузалакчылап, мал ажылының нарын аргаларынга мергежин, карак шиммес кадыг-бергээ дадыгын, амыдыралымның оон ыңайгы базымнарынга ооң сүмезин, үлегерин үргүлчү бодап, сагын келген мен. Ол-даа канчаар, эңне берге чыл баштайгы чылым болган. Хой ажылының чымыжынга шыдаштайн, бүгү кодаанче дүңкүрүлкеш, клубтуг, садыг-саймаалыг, оюн-тоглаалыг суурже базып кире берик-сээм келир турду. Баштайгы хүнүм-не бачыт-биле эгелээн. Дөлем ийге хоюм бажын дозуп каап, бедик кожагар бажынга дилги көрзүнүп, боо-биле үреллежип олур мен. Хенертен кодан хой тиг дээн соонда, аал кайы сеп дээш шуужуптулар. Хой чораан черже көөрүмге, кончуг шыырак кара баштыг хой ийин куду шөйбек куу чүвени чадай-чадай сөөртүп бар чор. Ийде ийи шетчигеш чаныбиле сөөртүнүп эртип чыдырда, куу чүве бир холу-биле шеттен аспактанып. Хой багаай алгырган, чүткүүрге шет бажы чайганыр, куу чүве хойну-даа, шетти-даа салыр хөөн чок, ийиниң араазында чайганып тур. Та, хоюнга, та чүзүнге дегзин дээш алгырып халып олура-ла, дүүрге биле «тоңз-накылдым. Салдынысса-ла дырбактыг болду. Ол доора шорааче, хой аалче халыды.

Аалга кээримге семдер хойнуң кондаалай кырында адыш ою хире дүк чок, кежи сывырлып, дыргак истери эъдинче хандыр кадалы бергилээн, балыг болду. Көңгүлович хойну эм-биле чаап шарааш, чугаалады. «Харын-даа кырып кагдырбаан-дыр сеп. Дырбактыг кончуг амытан, кулугурну шүүмеө. Өөнүң ишти Карбай угбай химиренип бар чор: «Бо шагның аныяк өскени»...

Ол дырбактыгны Көңгүлович сирт кырында чудап өлген иек сегинге, доора-хээре кажаа хевирлиг чүве кылгаш, дузактап каан-на болгай, кежин соярывыска, чаңгыс борбак тараа ок чораан.

Бир хүн хой кадарып чораан (февральды сөөлзүреди чүве ол), одарга үш хой оолдапкан, хураганнарының шаразын чыгадып алгаш, инчеектей шаап алдым. Ол аразында хоюм ыраап, дуу-ла Уларлыг-Кожагарның белин белдерти оттап бар чорда, ындыдан база бир кодан хой уткуштур кел чор. Ол хойнуң бажын доскап кижи-даа чок. Инчеезмин чүктепкеш, дөштү өрү алзы Чаашдоругнуң (үргүлчү хой соонга чораан, ат база чоржаңналып каар чүве чорду) чырыын чаа шелгилеп, кымчыланып тутсуп-ла кагдым. Сыдым октам хөре черден баш дозуп алгаш, дедирээн турумда, ол аалдың хоюн кадарган дузалакчызы, дөртеп хар иштинде ашак уш-баш чок, «бажын дергилеп алган», эзирик чызырадып келгеш, мен-че чүгле: «Хой, каттышпадыве, кайгал?»—дээш, хоюн тиилеп (төрүүр хойну аан), сывырып аппарды. Дүже халааш, инчеезмде хураганнарымны эде суп аар дээш, көөрүмге чаа төрээн бир чаш хураганым тың чок — хураганнар аразынга бузурпугуп калган болду.

Аалга мунгак кээп, Көңгүловичиге шыныы чугаалаар ужурга таварыштым. Таарыштыр мегелеп-даа болур турдула ыйнаан. Көңгүлович чүве ыыттавады, чүгле өөнүң ишти Карбай угбай химиренди: «Бо шагның аныяк өскени мал-маганга эпчок»... Көңгүлович кадайынче: «Болзуп!» деп кагды. Сакманщик кыс мени кыжырды: «Гитараңны чүктепкеш, суурже базып олурганың дээре эвеспе, Оңгай-оол. Хой төндүр оолдааже та, чежеиз»... —деп чорда:—«Думааң аштап ал»—дээш, сакманщиктер бажыңынче базыптым. Ол кежээ боскумче чем ашпады.

Эртенинде Көңгүлович хоюн одарже үндүрүп чорупту. Мен үш хонук эзлчээм эртп... ам ол. Дүүрге чүктеп алгаш, ооң соонче базыптым. «Черле бо ашак канчаар хой кадарып хүнээр эвес бо».

— Дыштанып албас сеп бе? Дилгилээрин ол бе. Оңгай?— дей-дир.

— Чок, акым. Чүнү кылып аалга чалгаарап орар оңу. Суур кирер хөрээм-даа чок. Бүгүн сени эдерип хүнээр чоор бе дээш, Көңгүлович.

— Бодуң-на бил—дээш ыыттавайн барды.

Көңгүлович хой одарга чедип кээрге, «хай-хадй» деп, бирде дыңзыдып, бирде оожумнадып, яңныг дайгырып чораан, доктаадып аар кижи болду. Мен болза ол-бо маңнап, сылады сыгырып, боо-хөө чаза тудуп, хыйланып чораан, арай деп-ле доктаадып аар кижи болгаймен. Көңгүлович аъдын узун дыны-биле салыпкаш, бедик тей кырында даш хоютку кырынга олурупкаш, кээшпе ораап (ол черде папирос аймаа тыртпас, чедүл кээр дээр), таакпылай берди. Бежен хар ашсадаа, бажының дүгү кара хевээр, чидиг, сыгдыгыр карактарлыг, эзир хаайы дег конзагар хаайлыг, ийи чаагындан тура чорту чиңгелеп бады баргаи шиш сегелдиг, чүве чугаалаарда. ыяап кезек боданыр мындыг ашак чүве. Ол ам тей эдээнде чаптып оттаан хойларже чидиг карактары чүгүргүлеп, иштн дүктүг, савыяа кара хөректээжиниң эдектери далбаа берген, эзир дег апаргаи олур.

— Мынчаар көрүп орарыңга төрүүр хойлар иле чүве, оол— дээш, Көңгүлович таакпызын чер харлыг-даа болза, өжүр дүкпүрүп-дүкпүрүп октанкаш, эгеледи:— Оолдаар дээн хой одардан оякталыр, чыдынаар, ынай-бээр көрзүнер боор чүве. Черле мал бүрүзү ыңдыг. Малчын кижи мал бүрүзүнүң аажы-чаңын билир апаар чүве. Хой чылдың дуржулгазы-дыр ийин але.

Оон ол эзээн хандыр улут тыигаш, уламчылады:— Хойжу кижи хой оолдаашкынынга изиг чайдан эгелеп белеткенин чугула. Кажаа-хорааны эки септеп, көрженип хооруп, бок-сагын аштап, сиген-ширбиннжин кезин, кыштарга эккен дүжүрүп аары дээш түү турбазыл! Тудугжуларың чамдыкта, кажар хейлер болдур ийин, кажаа тудуп, септээнде чудкаралап каап, «чаа ол-лаз» дишкеш арлы бээр. Барааны чаагай-ла көстүр, а каш хоңганда көөрүнге оон-моон ойбак черлер эңдерлип, ында-мында бузук-чазык чүве бо-ла тыптып кээр. Ону баш удур хемчээлап, сыскын чылыглаар, эптеп септээр. Кыштарга олурупкаанында безин харысаага улуг: ол чоок-кавыга хой кадарып болбас, деңгели шырак күскү хойларны кол олардан ырады кадарар. Эвир сеп кыштаг чоогунда эзээн черлер чула чиртип каапкан чордун. Сенээ ону, мону кадар деп, айтын берип эгелээнин оон тывылган. Хой оолдаашкыны эгелей бергеиде, чоорту-чоорту аал коданынче чоокшулады кадарарга, малгадаа, ботка-даа дыш болбазыкпе. Ынчангаш чоок одарларны берге үелерге чедир камнаар, курлавырлаар. Оътту хар хөме базыпкан мындыг чылын хойну дөй хураганыг черлерже база тырып болбас. Тотпаан хойлар кежээ кажаалап каарга, бот-боттарының дүгүнде хараган, чашпан ызырындыларын чиир дээш, дүгүн чула тыртчы бээрлер. Хөртүктүг чоогалар кежир хойну албадап кежирери айыылдыг, дуюглары тастаар. Аргалыг болза чымчак харлыг, тас черлеп кежирер. Оон ыңай мындаа силер, мен Кызылче хурал чоруй барганымда, төрээн хойларны имнеп, демдектеп аарда, дозулуг, үстүг будук-биле чаап турган чордуңар, эл шын эвес. Ындыг будук хой дүгүнден белен адырылбас, кыргылдага чедир чоруур, ынчангаш дүктүң шынары кудулаар. Хой бүрүзүнден адыш ишти хире черден дүк ап октап кээрге, чеже-чеже кил дүк когарал боор-дур че? Мээң бо шуваганчым база ындыг үүрмек чүүлдер херексевес кижи болдур ийин, ынчангаш мээң-биле тутчу бээр. Шынында камналга чаңгыс кадаг, чаңгыс грамм дүктен эгелээр...

Көңгүлович мени хенертен шеле каапты.

— Дуу ол, өзеп иштинче чыдынаап бар чораан, дырбактыгга алзып ал часканың кара баштыг хойну көре-дир сеп бе? Ол-дур. ам өзенге барып төрүүр дээн-дир. Бир олча бар эвесле—дээш туруп келди. Хөөрей-ле бердим:—Чаңгыс көөрдүр силер але, Көңгүлович!

— Че, ам оттаан хойларны хелзетпейн оюп чораан, шөлээн чеде бээривиске, олча белек деп бил. Аңаа барып хөөрежинги — дээш, Көңгүлович инчеек дергилеп каан Чаашдоруунче базыпты...

Ол баштайгы чылдың соонда Лопсан-Серен Көңгүловичиге ийи кыш улаштыр дузалакчылаан мен. Ажылга пат чаңчыгып, арга-мергежилдиг-даа апаргаи мен. Дагдыныкчым Көңгүловичиниң чазак шаңналы алганын-даа билир мен. Оон бээр ам эзээн чылдар эртө берген. Ол үелерде хойжулаап-даа, чылгычылап-даа чордум-на.

Ам бо кежээ Лопсан-Серен Көңгүловичиниң дуржулгазын раднода чугаалап тур, Ынчангаш. калайымга хыйланып чыдарым бо. Ынчаардагы мени «гитараңны чүктеп алгаш, суурже базывыт. Оңгай-оол» деп турган сакманщик кыс бо-ла болгай. Даараныр комбинатта ажылдап турар болгаш «Мода журналынче» думчуун суп алган орары ол-дур. Кым билирел ону, оон «чырык өңнүг костюм» деп чыдар чүвезин Көңгүловичиниң хоюнуң дүгүнденда-даа кылган чадавас. Мен болум мал эмнеп чоруп турар мен— мал эмчизи. Чүгле Көңгүловичиниң районунда эвес, өске ирак районда аан. Номчукчуларга бо чечен чугааны сөңнээш, түүнелинге мону чугаалап каайн: Лопсан-Серен Көңгүловичиге дузалакчылап келтеним ол чылдар мээң амыдыралымга баштайгы күш-ажылны школам боop, аңаа хандыкшып, таалап, келир үеже дилим базар тура-сорукту бергеи.

Николай ООРЖАК.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ «Хаактыг селгүүстээшкин» деп фотоэтюду.

ШЕНЕЛДЕ ЛАБОРАТОРИЯЗЫ

Ленинград чоогунда Тельман аттыг совхозта Ленинградтың көдээ ажыл-агый институдунуң студентилеринге болгаш аспирантыларынга практиктиг ажылдарга тускай лабораториялар тургустунган.

Бо чылын олар үүштерниң айыылдыг хоралакчыларынга удур каттышкан биологтуг арганы теплицаларга шенеп, ажыглаарын шиитпирлээн. Лабораториялга фитосейлюс болгаш златоглазка (алдын-карак) деп ажыктыг курттарны өстүрер. Олар четчир санныг кылдыр өөрдежип кээрге, теплицаже салып үндүрер, ол «чалгынныг санитарлар» үүштер хоралакчыларын узуткап каапкаштар. Ол саналаашкыннар херек кырында шыпзыттынган чедишкиннерге үндезилеттинген: биологтуг арга-биле үүш камгалалы эткен чылын дөрбелчин метр шөлден-не дөрт килограмм огурецти немей алыр арганы берген.

(СЭТА-ның корр.) Ленинград.

Спорт

ХААК ОРУКТАРЫНДА

ВЕНА. (СЭТА). 1976 чылда болур кышкы спорт олимпиадазының найысылалы — Инсбруктан ырак эвесте Зеефельдиде хаакчыларның олимпиада бүдүүзүнде белеткел маргылдаазы эгелей берген. Келир чылын олимпиада чемпионнары болур кыстарның медальдары дээш маргылдаалар ойнаттынар хаак оруунга хереэженнерниң 10 километрге чаржыр маргылдаазынга дуржулгалыг хаакчы, 37 харлыг фин Марьятта Кайосмаа 32 минута 36 секундада эртип келгеш, тиилээн. Шаңналдыг үш черни алыларның санынга киргеннер—ленинградчы Нина Балдычева 32 минута 58,09 секундада болгаш ЧССР-ден барган Бланка Паули 33 минута 00,31 секундада эртип келген. Үш дакпыр олимпиада чемпиону, Ижевскиден барган Галина Кулакова 33 минута 01,55 секундада келген—дөрткү түнелдиг болган.

Маргылдааларны февраль 8-ке чедир эрттирер. Оларның программазында эр хаакчыларның 15 километрге чаржыр, 4×10 км эстафетазын, үш янзы мергежил көргүзеринин, 70 метр бедик трамплиндеи халыыр хаакчыларның, биатлончуларның маргылдааларын киргген.

САН ДЕҢНЕЖИ БЕРГЕН

Делегейниң хөл-шыдыраа маргылдаазының шүүлдезинде киржип турарларның Москвада эртип турар шүүлде маргылдаазынга Александрия биле Левитинаның бешки салыы январь 31-де, 62-гн көште Александрияның тиилелгези-биле доозулган. Шүүлде маргылдаазының удуг саны 2,5:2,5 болуп, деңнежи берген.

Санакчыларга дуза кылдыр

Черновцының саналга машиналарының кезектерин кылыр заводу «Искра-111-1И» дээр электронныг саналга машиналарын кылып үндүрүп эгелээн. Ол чаа машинаны экономистерниң, статистерниң болгаш өске-даа санакчы ажылдакчыларның пегелдезин ёзугаар оларга таарыштыр кылган.

Мурнунда саналга машиналарынга бодааргa, ында интеграллыг схемалар эвээш, ажылдаары дыка идегелдиг кылдыгган. «Искра-111-1И» саннын дөрт аргазын карак чивеш дээр аразында кылыр, хуулаарын болгаш деңнелгелерни дораанга үндүрүптер аргалыг. Ол соонда кээп херек апаар түнелдерни база «демдеглеп ап турар» аргалыг.

Хоорай төөгүзүнүң тураскаалы

Амгы үениң Ставропольезиниң эрте-бурун шагда-ла туттунуп эгелээн херим-шивээзиниң буступ дүшкен черинде тудугжулар ажылдап эгелээннер. Край төвүнүң төөгүзүн болгаш революстуг болуушкуннарын мөңгежидип, алдаржыдарыбиле мрамор болгаш демир бүдүштүг төөгү тураскаалын олар тудуп эгелээннер.

Ооң колу — шылгараңгай орус полководчу А. В. Суворовка тураскаал болур. Ооң адыбиле Кавказче кирер «эжик» чоогунга херим-шивээниң тывылганы холбаалыг. Ооң кожазынга тудугжуларның болгаш скульпторларның бодалын ёзугаар хамаалы дайынның киржикчилеринге, Ставропольдуак-гвардейжилерден хостаанының маадырларынга тураскаалды кылып, мөңгежидер деп турар.

Чаа комплекстиң турар черинде фашизмге удур демиселге маадырлыы-биле өлген ставропольчуларга тураскаал база бар.

БАМ-ның тудугжуларынга

Бирээзи-ле чээрби орунуг эптеп, тудар болук бажыңнарны Архангельск областың Солгийниң бажың кылыр комбинадының коллективи Байкал-Амур аразының орунуң тудугжуларынче чүдүрүп чоруткан. Ол бажыңнарда коммунал хандырылгазының кол-кол үүлдерин—суг дамчыдар хоолайларны, төп одалга черин, чуар душтарны, электри суугуларын эптеп, тургузар кылдыр четчелеп таарыштырган.

Ол комбинат бодунуң продукциязын инжилерге, ачылларга, геологтарга, соңгу чүктүң эртем-шинчилел станцияларының ажылдакчыларынга белеткен турар. Ооң кылыр бажыңнарының улуг кезии бо чылын БАМ-ның чагыы боop турар. Комбинаттың коллективи Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалынчы тудуунуң киржикчилеринге ацгы-ангы хевириниң ам-даа 300 хире бажыңнарын чүдүрүп чорудар.

кинотеатрларда

ФЕВРАЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хууда амыдыралы» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40. «Оларга дээр чагыртып турар» 11.40, 13.20 (Биче залга) шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.00, «Туттурбас өжээн нетекчилери» 10.30, 12.10, 13.50, 15.30, «Аңаа эвес таварылга» 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Коргуш чок атаман» 11.30, 13.10, «Оливер» (2 сериязы кады) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сени шиңме!» (7-гн келээ) 11.30, 13.00, «Дээргги Септиманың ресторану» 14.30, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Россия империязының дүжүлгези» (2 сериям кады) 12.00, 17.00 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Олча-омактыг бол» 9.20, 11.00, 12.40, 14.20, 16.00, 17.40, 19.15. (Киноапорама), 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бичин командир» 9.00, 10.25. (Киноапорама), 14.45, «Хүлүмзүүүцер кандыгыл» 16.15, «Хууда амыдыралы» 12.30, 18.45, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аңаа эвес таварылга» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эр болур дизе» 15.00, «Оливер» (2 сериязы кады) 16.50, 19.50 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК»: КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Дээргги Септиманың ресторану» 18.00, 20.00 шактарда.

телевидение

ФЕВРАЛЬ 2-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—«Көңгүлууржугаш» театр. Өңнүг.
9.20—Ургларга фильм. «Мандат». Уран-чечен фильм.
10.40—Фигурлуг чүцгулаашкынга Европа чемпионады. Хереэженнер. Даниядан дамчыдылга. Өңнүг.

КЫЗЫЛДАН

11.40—Ургларга. Мультфильм.

МОСКВАДАН

11.50—Медээлер.
12.20—«Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!»
13.00—«Музыкалыг киоск». Өңнүг.
13.30—«Кино аян-чоруктарының клуву». Өңнүг.
14.30—«Делегей панорамазы».
15.00—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 6-гы, 7-ги сериялары.
17.30—«Ye». Информастыг программа.
18.00—«Бистиң адрезивис—Совет Эвилели». Өңнүг.

КЫЗЫЛДАН

19.00—Ургларга. Мультфильм.

МОСКВАДАН

19.10—«Дайынчы чылдарга тураскаады». «Ленинград симфониязы». Уран-чечен фильм.
20.45—«Селигер — сеткилиниң ынакшылы сен». Документалдыг фильм. Өңнүг.
21.00—Фигурлуг чүцгулаашкынга Европа чемпионады. Үлегер көргүзүглер. Даниядан дамчыдылга. Өңнүг.
23.30—«Ye». Информастыг программа.
00.00—Концерт. Өңнүг.
00.15—00.25—Чапсар.
00.25—01.10—Мячилиг хоккейге делегей чемпионады. Финляндия биле ССРЭниң шилиндек командалары ойнаар. 2-ги тайм. Финляндиядан дамчыдылга. Өңнүг.

ФЕВРАЛЬ 3-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—Документалдыг фильмнер программазы. 1. «Москва». Кинолардан үзүндүлер. 2. «Шосседе поездилер». 3. «Эң берге эвес рейс».
9.45—«Бойдус-биле таныжып тур бис».
10.05—«Көңгүлууржугаш» театр. Өңнүг.
10.20—«Уолт Уитмен». Литературага дамчыдылга.
11.05—«Сеңээ, чалыы пазын!»

КЫЗЫЛДАН

11.40—Киножурнал.

МОСКВАДАН

11.50—Медээлер.
12.00—Аныяктарның болгаш студентилерниң Москва хоорайның шиитпирлиг ырының концерти.
12.40—«Авам школазы».
13.10—«Давид Гурамишвили». Уран-чечен фильм.
14.30—«Балетке ынактарга». РСФСР-ниң улустуң артистери М. Кондратьева биле В. Тихоновтуң концерти. Өңнүг.
15.00—«Беш чылды — хуусаа бетинде». СЭКП Архангельск обкомунуң бирги секретары Б. В. Попов дамчыдылгада киржип турар.
15.45—«Уттундурбас ырлар». Өңнүг.
16.20—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 8-ки сериязы.
17.30—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Киножурнал.

МОСКВАДАН

18.10—«Авам школазы».

КЫЗЫЛДАН

18.40—«Чаштар чараш». Дамчыдылга.
19.00—Ургларга. Мультфильм.
19.10—Телемедээлер.
19.20—«Моржтар». Телефильм.
19.40—«Ада-чурттуң шынчы оолдары». Дамчыдылга.
20.10—Телемедээлер.
20.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.30—«Беш чылды—хуусаа бетинде». СЭКП Архангельск обкомунуң бирги секретары Б. В. Попов дамчыдылгада киржип турар.
21.15—«Уттундурбас ырлар». Өңнүг.
21.50—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 8-ки сериязы.
23.00—«Ye». Информастыг программа.
23.30—00.10—«Олимпиада мурнунуң неделязы. Хаак маргылдаазы. Эстафета. Австриядан дамчыдылга. Өңнүг.

Агаар

Бөгүн республикага бүргет агаар болур, соңгу болгаш чөөн районнарга хар чаар. Агаарның температураазы барыын талакы районнарга 10—15, оон өскезинге—18—23 градус соок. Кызылга булуттуг, хар шоолуг чагбас дүн болур. Агаарның температураазы 20—22 градус соок.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24—63, редакторнуң орлалакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-17, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн баргаида 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1).

Тиражы 15066. ЧАГЫГ № 97.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС—00436.